

MAREK BRČÁK

**PŮSOBENÍ
KAPUCÍNSKÉHO ŘÁDU
V ČECHÁCH A NA MORAVĚ
1599-1783**

Působení kapucínského řádu v Čechách a na Moravě 1599–1783

Marek Brčák

Recenzovali:

Mgr. Kateřina Bobková-Valentová, Ph.D.

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc.

PhDr. Jan Zdichynec, Ph.D.

**Financováno
Evropskou unií**
NextGenerationEU

**Národní
plán
obnovy**

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Publikace byla vydána za podpory Ministerstva školství, mládeže
a tělovýchovy a Národního plánu obnovy v rámci projektu
Transformace pro VŠ na UK (reg. č. NPO_UK_MSMT-16602/2022).

Vydala Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum
Praha 2022
Redakce Edita Onuferová
Grafická úprava Jan Šerých
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
Vydání první

Publikace vznikla v rámci programu Univerzity Karlovy
s názvem Cooperatio, vědní oblasti „History“.

© Univerzita Karlova, 2022

© Marek Brčák, 2022

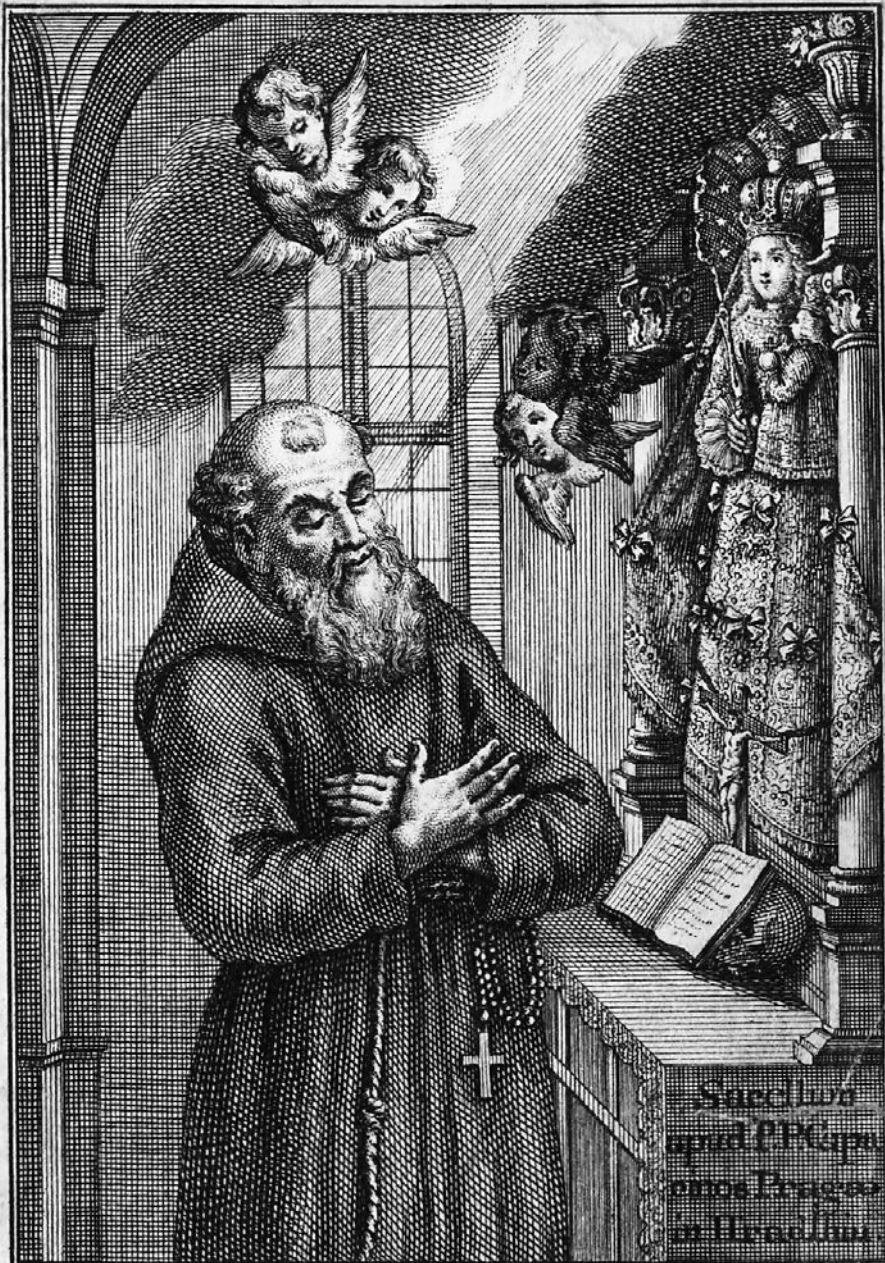
ISBN 978-80-246-5117-0

ISBN 978-80-246-5143-9 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Effigies B. LAURENTII à BRUNDUSIO,
 Ord. Cap. Ministri Generalis, qui vitæ San-
 ctioniâ, ac miraculorū famâ clarissim⁹,
 obiit Ulyssipone die, quâ natus, 22. Julii 1619.
 ætatis suæ anno Sexagesimo.

P. Ivarius del.

Klauber Cath. Sc. & Aug. V.

Knihu věnuji svým rodičům

OBSAH

Poděkování	11
Úvod	13
1. Výzkum raněnovověkých dějin kapucínského řádu v českých zemích: Stav dosavadního bádání	19
2. Historiografická a archivní praxe česko-moravské kapucínské provincie aneb pramenná základna	28
2.1 Nejvýznamnější tištěné prameny	32
2.2 Archivní fond Kapucíni – provincialát a konventy, Praha	34
2.3 Archivní fondy jednotlivých kapucínských konventů	39
2.4 Knihovna Provincie kapucínů v České republice	40
2.5 Ostatní archivní fondy a instituce nacházející se v České republice	41
2.6 Zahraniční fondy a instituce	46
2.7 Historiografické prameny	49
2.7.1 Pamětní knihy	51
2.7.2 Paměti (memoáry)	63
2.7.3 Diária	64
2.7.4 Historia domestica conventus	70
2.7.5 Anály (letopisy)	74
2.7.5.1 Annales Patrum Capucinatorum Provinciae Boemiae	74
2.7.6 Knihy poznámek kvardiánů	85
2.7.7 Kroniky konventů	87
2.7.8 Historie	90
3. Charakteristika, organizace a prvopočátky kapucínského řádu	93
3.1 Organizační struktura řádu	99
3.2 Jak žít dle odkazu sv. Františka aneb co vedlo k založení kapucínského řádu	102
3.3 Ustavení a rozvoj kapucínského řádu v prvních desetiletích	107
4. Působení kapucínského řádu v českých zemích (1599–1783)	116
4.1 Příchod kapucínů do Čech a založení hradčanského konventu (1599–1602)	116
4.2 Dějiny kapucínů v česko-rakouském prostoru (1603–1618)	132

4.3	Kapucínský řád a jeho působení za třicetileté války (1618–1648)	150
4.3.1	Nástin rekatolizační činnosti kapucínů	167
4.3.1.1	Fulnek	173
4.3.1.2	Mladá Boleslav	174
4.3.1.3	Litoměřice	177
4.4	Zápas o ustanovení česko-moravské provincie (1648–1673)	187
4.5	Zlatý věk česko-moravské kapucínské provincie (1673–1740)	213
4.5.1	Vnější misie v Uhrách a Polsku	225
4.6	Krize česko-moravské kapucínské provincie (1740–1783)	232
4.6.1	Válečné dopady	234
4.6.2	Slezská kustodie a generální ministr Serafín Melcher z Gluchołaz	236
4.6.3	Dobudování kapucínské klášterní sítě v Čechách a na Moravě	237
4.6.4	Misie v carském Rusku, Gruzii a Persii	243
4.6.5	Reformy řeholního života za Marie Terezie a Josefa II.	253
4.6.6	Rozdělení česko-moravské provincie	257
4.6.7	Rušení kapucínských klášterů	259
<hr/>		
5.	Kapucíni působící v českých zemích 1599–1783	263
<hr/>		
6.	Mezi konventem a světem	276
6.1	Caritas	284
6.2	Kazatelství	298
6.2.1	Boj o správu kazatelny při farním kostele sv. Jakuba v Brně	309
6.2.2	Spor o kazatelskou činnost s mělnickým děkanem Matějem Dědkem	313
6.3	Třetí řády a náboženská bratrstva	315
6.3.1	Terciáři	316
6.3.2	Náboženská bratrstva	324
6.3.2.1	Bratrstvo Utrpení Ježíše Krista	324
6.3.2.2	Arcibratrstvo Ježíš, Marie a Josef za zesnulé	330
6.3.2.3	Spoluúčast kapucínů na chodu bratrstev fungujících mimo jejich kostely	334
6.4	Zpovědníci a duchovní doprovázení	338
6.5	Poutní místa ve správě kapucínů	347
6.6	Kaplanská služba u vojska	361
<hr/>		
7.	Řádová vzdělanost	368
7.1	Formace, filozofická a teologická studia	369
7.2	Řádové knihovny	378
7.3	Literární činnost	385
<hr/>		
	Závěr	392

Příloha č. 1: Biografická příloha	400
Příloha č. 2: Řeholní domy kapucínského řádu v českých zemích 1599–1783	470
<hr/>	
Summary	478
<hr/>	
Seznam použitých zkratk	486
Seznam pramenů a literatury	488
I. Seznam pramenů	488
A. Prameny nevydané (archivní)	488
B. Prameny vydané	509
II. Seznam literatury	519
Seznam vyobrazení	545
Jmenný rejstřík	548
Místní rejstřík	562

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych na tomto místě poděkoval všem, kteří mi byli nápomocni při psaní této knihy. Dějinami kapucínského řádu v českých zemích v raném novověku se zabývám od roku 2009, kdy jsem si v semináři dr. Jana Zdichynce na své alma mater, tj. Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, zadával na toto téma nejdříve bakalářskou a posléze v roce 2011 diplomovou práci, jež byla následně rozšířena do práce rigorózní. Poté kniha krystalizovala pod dohledem prof. Jiřího Mikulce, který v letech 2013–2019 vedl mou disertační práci. Oběma svým školitelům a učitelům tímto děkuji za odborné vedení a cenné rady. Dále děkuji svým kolegům, zejména dr. Alici Bartůškové, dr. Aleně Bočkové, doc. Martinu Elblovi, dr. Jarmile Hlaváčkové, dr. Petru Hrachovcovi, dr. Vojtěchu Kesslerovi, dr. Jindřichu Koldovi, dr. Zdeňku Orlitovi, dr. Lence Vaškové a dr. Jiřímu Wolfovi za vstřícnost, s níž se mnou konzultovali problémy spojené s touto monografií. Vděčím také svému kamarádovi Mgr. Davidu Pavlorkovi, který mi pomáhal s jazykovými korekturami. Mé poděkování si zaslouží též členové kapucínského řádu Romuald Jarolímek, dr. Miroslav Pacifik Matějka, Mgr. Petr Petřivalský za konzultace k tomuto tématu, a doc. Ladislav Tkačík, který byl i jedním z prvních čtenářů rukopisu knihy. Rovněž bych chtěl poděkovat všem pracovníkům archivů a knihoven, z jejichž fondů jsem při psaní práce vycházel, zejména pak bývalé vedoucí Kapucínské provinční knihovny Mgr. Vlastě Scheuflerové a archivářkám prvního oddělení Národního archivu Mgr. Jarmile Dubské, dr. Heleně Klímové, Mgr. Jitce Křečkové a Mgr. Kateřině Zenkové za ochotu při vyhledávání a zpřístupňování potřebných historických pramenů. Výsledný text jako lektori přečetli a okomentovali doc. Ivana Čornejová, dr. Kateřina Bobková-Valentová a dr. Jan Zdichynec. Jejich poznámky a postřehy mi text pomohly finalizovat. Mé poděkování patří též dr. Davidu Vichnarovi za překlad anglického summary ke knize. Za pečlivou redaktorskou podporu vděčím dr. Adéle Petruželkové, za pomoc s obrazovou přílohou Mgr. Markétě Baštové a dr. Hedvice Kuchařové. Děkuji také svým pracovním vedoucím prof. Petru Svobodnému a dr. Marku Ďurčanskému z Ústavu dějin Univerzity Karlovy a Archivu Univerzity Karlovy za vytvoření prostoru k dopsání této knihy a zejména pak za umožnění zahraničních badatelských cest, poskytnutí tvůrčího volna a finanční podporu ústavu, kterou knize poskytl. V neposlední

řadě děkuji své ženě Martině, nejen za korekturu německých textů, a dětem Františkovi a Aničce za trpělivost a pochopení, které projevovaly v době, kdy jsem tuto knihu psal. Můj dík patří také prarodičům, kteří v době psaní knihy ochotně hlídali mé malé ratolesti.

ÚVOD

Dějiny řeholních řádů působících v českých zemích v období raného novověku se po roce 1989 zařadily mezi vyhledávaná témata, která historikům nabízejí široké pole k bádání, protože v období vlády komunistické strany probíhal jejich výzkum v dosti omezené míře. Studium této problematiky je žádoucí mimo jiné také proto, že kláštery hrály ve společnosti po většinu raného novověku významnou roli, byly nejen důležitými náboženskými, ale i kulturními centry.

Tematika působení řeholních řádů na jejich okolí¹ byla moderní historiografií již několikrát úspěšně zkoumána, byť se její pozornost dosud soustřeďovala především na řád pro raně novověké období nejvýznamnější – na Tovaryšstvo Ježíšovo.² Studium ostatních řeholních společenství přitom zůstává poněkud neprávem stranou. Předkládaná monografie pojednává o kapucínském řádu, který se co do rozsahu působení jezuitskému řádu do určité míry vyrovnával, a to přinejmenším počtem členů a domů, a měla by tak přispět k rozšíření monasteriologického³ bádání.

Již samotný titul knihy odkazuje k regionu, v němž se budeme pohybovat. Toto geografické vymezení však není z hlediska historického rozsahu česko-moravské kapucínské provincie úplné, protože vedle českých a moravských konventů k této provincii náležely také řeholní domy ve Slezsku. Působení kapucínského řádu ve Slezsku tu není pojednáno⁴ především proto, že v této

-
- 1 Obecně k problematice klášterů a společnosti Giles CONSTABLE, *The Study of Monastic History Today*, in: Vaclav Mudroch – G. S. Couse (edd.), *Essays on the Reconstruction of Medieval History*, Montreal – London 1974, s. 21–51; Jiří MIKULEC, *Klášter a barokní společnost. K vlivu řeholního prostředí na spiritualitu laiků*, in: Ivana Čornejová – Hedvika Kuchařová – Kateřina Bobková-Valentová (edd.), *Locus pietatis et vitae*, Sborník příspěvků z konference konané v Hejnicích ve dnech 13.–15. září 2007, Praha 2008, s. 281–300.
 - 2 Nejjobsáhleji k dějinám jezuitů v českých zemích Petronila ČEMUS – Richard ČEMUS (edd.), *Bohemia Jesuitica 1556–2006*, tom. I–II, Praha 2010.
 - 3 K vymezení monasteriologického bádání viz Jan ZDICHYNEC, *Monasteriologie a klášterní problematika v raném novověku*, in: Marie Šedivá-Koldinská – Ivo Cerman (edd.), *Základní problémy studia raného novověku*, Praha 2013, s. 230–267. K přístupům a metodám historické antropologie v monasteriologickém bádání TÝŽ, *Přístupy k výzkumu ženských klášterů kontemplativních řeholí v raném novověku*, in: Martin Nodl – Daniela Tinková (edd.), *Antropologické přístupy v historickém bádání*, Praha 2008, s. 95–135.
 - 4 V rámci kapitoly 4. Působení kapucínského řádu v českých zemích (1599–1783) jsou však z pochopitelných důvodů slezské kláštery částečně reflektovány, neboť výsledný obraz dějin provincie by bez nich byl neúplný.

vedlejší zemi Koruny české byla ve sledovaném období tolerována jak katolická, tak i luteránská konfese. Interakce řádu a společnosti zde tudíž fungovala zcela jinak, než jak bude nastíněna v této práci na příkladu českých a moravských konventů. Ani prostorové vymezení na Čechy a Moravu však nebylo možné vždy dodržet, neboť při sledování této problematiky je třeba hned z několika důvodů vykročit i za hranice těchto zemských celků. Zprvč základy česko-moravské kapucínské provincie byly položeny v širším územním rámci, který vedle českých zemí zahrnoval i Horní a Dolní Rakousy. Z druhé úspěšné etablování kapucínského řádu v české a moravské společnosti v 17. a 18. století bylo výrazně spjato s jeho dobrými vazbami na panovníka a jeho dvůr, který však po většinu tohoto období sídlil ve Vídni. A zatřetí členové česko-moravské provincie často působili i mimo Českou korunu, např. v Uhrách, Polsku, Rusku, a dokonce i v Gruzii a Persii.

Z časového hlediska je monografie vymezena léty 1599–1783. Rok 1599 je datem příchodu prvních kapucínů do českých zemí, a to konkrétně do Prahy pod vedením →Vavřince z Brindisi.⁵ Horní mezník tvoří rok, kdy se česko-moravská kapucínská provincie, založená v roce 1673, rozdělila na dva celky a byla tak ustanovena samostatná česká a moravská provincie kapucínů. Nicméně toto časové ohraničení není absolutní, horní časová hranice není striktně dodržována proto, že rozdělení česko-moravské provincie je potřeba vysvětlit v souvislosti s osvícenskými církevními reformami Josefa II., které zásadně změnilly dosavadní fungování kapucínského řádu v habsburské monarchii.

Monografie vychází především z autorovy rigorózní⁶ a disertační práce,⁷ které se podrobně zabývaly dějinami kapucínského řádu v Čechách a na Moravě v raném novověku. S historií kapucínského řádu v českých zemích v raném novověku je spojena celá řada témat, která lze v jejím rámci studovat, ať už se jedná například o řádovou každodennost, kult řádových světců, uměleckou výzdobu kapucínských kostelů a klášterů atd. Věnovat pozornost všem těmto problémům není vzhledem k jejich rozsáhlosti možné, a proto jsem si vybral šest konkrétních oblastí, jimiž se budu v knize blíže zabývat a jež pokládám z různých důvodů za stěžejní.

Pokud pomíneme zhodnocení dosavadní sekundární literatury k tématu, tak první oblastí, na kterou se zaměřím, je historiografická a archivní činnost

5 Za účelem nepřetěžování textu poznámkovým aparátem jsou životopisy jednotlivých kapucínů zmíněných v této práci připojeny v příloze č. 1 – Biografická příloha. Kapucíni, kteří mají svůj medailonek v příloze, jsou označeni šipkou (→). Příloha je řazena abecedně dle řeholního jména, a to ve formě: řeholní jméno, příjmení a geografický původ, což je forma jména, pod kterou jsou jednotliví kapucíni uváděni v této knize.

6 Marek BRČÁK, *Působení kapucínského řádu v Čechách a na Moravě (1618–1673)*, Rigorózní práce, FF UK, Praha 2014.

7 TÝŽ, *Kapucínský řád a jeho působení v Čechách a na Moravě (1673–1783)*, Disertační práce, FF UK, Praha 2019.

zdejších kapucínů. Tuto problematiku pokládám za stěžejní zejména proto, že podrobně ilustruje formování kolektivní paměti, což je v současné době jedno z nejdiskutovanějších témat v historickém bádání.⁸ V rámci této kapitoly též představuji širokou škálu institucí, které ve svých fondech uchovávají prameny k dějinám kapucínského řádu. Tuto část mohou v budoucnu využít i další historici a badatelé zabývající se tímto tématem, které není zdaleka vyčerpáné.

V následující kapitole čtenáře seznamuji se základní charakteristikou, organizační strukturou a historií kapucínského řádu, tj. s okolnostmi předcházejícími jeho vzniku, samotným založením a prvopočátky. Poznání řádu jako takového umožní totiž lépe pochopit působení kapucínů na tehdejší společnost ve vymezeném časovém a zeměpisném prostoru.

Ve čtvrtém oddíle podrobněji rozebírám historický vývoj kapucínského řádu v česko-moravském prostoru ve výše zmíněném časovém období. Zaměřuji se především na organizační celky, v rámci nichž byly kapucínské kláštery nacházející se v českých zemích spravovány, a na základní kvantitativní měřítka (počty řeholníků a klášterů), podle kterých lze sledovat případný rozvoj či regresi kapucínského řádu u nás. Dále se věnuji kritériím, která byla určující při výběru lokalit pro zakládání nových klášterů. Zároveň se zabývám okolnostmi spojenými se vznikem těchto domů, zejména tím, kdo všechno do procesu založení vstupoval (provinční kapitula a představení, fundátor, panovník, ordináři diecézí, farní klérus či městské rady). Poukazuji ale také na důvody, které nejčastěji zabránily realizaci záměru vybudovat nové kapucínské fundace. Pozornost je zaměřena i na misijní aktivity českých kapucínů, které patří k nejzákladnějším posláním řádu.

V páté kapitole se věnuji jedinci v kapucínském řádu.⁹ Tato linie výkladu doplňuje ostatní roviny knihy (celořádovou, provinční, jednotlivých klášterů), jejichž prolínání pokládám za smysluplné při vysvětlování dějin kapucínského řádu. V rámci kapitoly jsou představeny typy pramenů, které lze využít při sestavování biogramů kapucínských řeholníků. Studium těchto pramenů

8 Ke konceptu kolektivní paměti obecně Maurice HALBWACHS, *Kolektivní paměť*, Praha 2009. V historickém bádání např. Jacques LE GOFF, *Paměť a dějiny*, Praha 2007; Peter BURKE, *Historie jako sociální paměť*, in: TÝŽ (ed.), *Variety kulturních dějin*, Praha 2006, s. 50–67; Pierre NORA, *Mezi pamětí a historií. Problematika míst*, in: Alban Bensa (ed.), *Politika paměti. Antologie francouzských společenských věd*, Praha 1998, s. 7–31.

9 Biografický výzkum je v současné době jedním z hlavních směrů české monasteriologie, viz Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ - Jarmila KAŠPÁRKOVÁ (edd.), *Historiam scribere. Řádová historiografie raného novověku*, tom. II, *Biografický slovník*, Praha 2018; Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Databáze řeholníků ze 16.–18. století a její perspektivy*, in: Jaroslav Pánek (ed.), *Český historický ústav v Římě: stav a perspektivy ediční činnosti = L'Istituto Storico Ceco di Roma: situazione e prospettive dell'attività editoriale = The Czech Historical Institute in Rome: the status and perspectives of editorial activities*, Praha - Roma 2018, s. 109–125.

nám prostřednictvím metod historické biografie¹⁰ a prosopografie¹¹ pomáhá nejen rekonstruovat řeholní kariéru jednotlivých kapucínů, ale umožňuje i sledovat značnou dynamiku v řádových funkcích, migraci mezi konventy, průměrnou délku působení řeholníka na jednom místě, průměrný věk kapucína při jeho vstupu do řádu či jeho geografický a částečně i sociální původ.

Stěžejní problematikou monografie je otázka vzájemných interakcí kapucínů s okolním světem. Domnívám se totiž, že je to téma klíčové pro interpretaci dějin tohoto mendikantského společenství, jehož rozkvět či úpadek byl přímo závislý na získávání nových řeholníků a dobrodinců. Otázka mechanismů, které kapucíni používali při navazování a prohlubování sociálních kontaktů, je nejen u nich, ale i u dalších žebrevých řádů úzce spjata s péčí o pozitivní obraz řádu, jak ukázali ve svých monografiích Martin Elbel¹² a Veronika Čapská.¹³ Koncept sebe prezentace, rozpracovaný původně kanadským sociologem Ervingem Goffmanem (1922–1982),¹⁴ se v historickém badání prosadil zejména při studiu společenských elit (panovník a šlechta),¹⁵ což platí

10 K biografické metodě například Olaf HÄHNER, *Historische Biographik: Die Entwicklung einer geschichtswissenschaftlichen Darstellungsform von der Antike bis ins 20. Jahrhundert*, Frankfurt am Main – Bern 1999; Thomas WINKELBAUER (ed.), *Vom Lebenslauf zur Biographie. Geschichte, Quellen und Probleme der historischen Biographik und Autobiographik. Referate der Tagung „Vom Lebenslauf zur Biographie“ am 26. Oktober 1997 in Horn*, Horn – Waidhofen an der Thaya 2000.

11 K prosopografické metodě v historickém badání blíže Lawrence STONE, *Prosopography*, *Daedalus* 100, 1971, s. 46–79; Wilhelm Heinz SCHRÖDER, *Kollektive Biographien in der historischen Sozialforschung*, in: TÝŽ (ed.), *Lebenslauf und Gesellschaft*, Stuttgart 1985, s. 7–17; Werner ECK (ed.), *Prosopographie und Sozialgeschichte. Studien zur Methodik und Erkenntnismöglichkeit der kaiserzeitlichen Prosopographie*, Köln 1993; Jana BOROVIČKOVÁ – Jiří STOČES, *Nové metody – prosopografie*, in: Hana Barvíková – David Pazdera (edd.), *K dějinám vědy a vědeckých institucí*, Praha 2002, s. 47–53. K využití prosopografických metod při studiu řeholních řádů například Jaroslav ŠOTOLA, *Výzkum elit. Hranice historické antropologie? Možnosti nového pohledu na jezuitský řád*, in: M. Nodl – D. Tinková (edd.), *Antropologické přístupy*, s. 237–252; Dana JAKŠIČOVÁ, *Dcery své doby? Školské sestry v českých zemích v letech 1851–1938 (1950)*, tom. II, Jihočeský sborník historický 81, 2012 – supplementum 5, České Budějovice 2012, s. 368–437; Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ – Hedvika KUCHAROVÁ, *Možnosti raněnovověkých pramenů řeholních institucí pro elektronické zpracování a jejich mezioborové využití*, in: Jaroslava Hlaváčová (ed.), *Sborník Semináře o digitálních zdrojích a službách ve společenských a humanitních vědách: 24. září 2015 Univerzita Karlova v Praze*, Praha 2015, s. 30–37. Nejnověji k aplikaci metod prosopografie a historické statistiky v rámci raně novověkých církevních dějin na příkladu diecézního kléru viz Pavel PUMPR, *Nižší klérus na Moravě mezi stavem a profesí: Kariéry a sociálně-majetkové poměry kněží olomoucké diecéze v letech 1741–1783*, Brno 2020.

12 Martin ELBEL, *Město a klášter. Františkánský konvent v raně novověké Olomouci*, Praha 2017.

13 Veronika ČAPSKÁ, *Představy společenství a strategie sebe prezentace. Řád servitů v habsburské monarchii (1613–1780)*, Praha 2011.

14 Erving GOFFMAN, *Všichni hrajeme divadlo. Sebe prezentace v každodenním životě*, Praha 1999. Poprvé byla práce vydána v roce 1959 pod názvem *The Presentation of Self in Everyday Life*.

15 Viz Peter BURKE, *Sebe prezentace v renesančním portrétu – obraz jako jeviště*, in: TÝŽ, *Žebráci, šarlatáni, papežové. Historická antropologie raně novověké Itálie. Eseje o vnímání a komunikaci*, Praha 2007, s. 224–244.

i pro české prostředí.¹⁶ Domnívám se v návaznosti na teze V. Čapské,¹⁷ že lze tento koncept s úspěchem aplikovat i na řeholní řády.¹⁸ Z tohoto důvodu se v knize zabývám jednotlivými možnostmi sebe prezentace řádu, a to zejména skrze sběr almužen, kazatelství, náboženská bratrstva a terciářské komunity, zповědní činnost atd.

Poslední oblastí, o které v knize podrobněji pojednávám, je řádová vzdělanost, s níž úzce souvisí problematika řádové formace (filozofická a teologická studia),¹⁹ konventních knihoven a literární činnosti jednotlivých kapucínů. To vše nám totiž pomáhá lépe pochopit zdejší činnost kapucínského řádu, neboť řádová formace a významné autority řádu do značné míry determinovaly aktivity kapucínů ve sledovaném období a prostoru.

Pokud jde o pramennou základnu práce, jsem si vědom toho, že vycházím především z pramenů kapucínské proveniencce a že prameny „z druhé strany interakce“ (např. ze šlechtických fondů či městských archivů) využívám v mnohem menší míře. Vzhledem k množství těchto pramenů ale považuji tento krok za nutný. Stejně postupovali i někteří další historici, kteří se ve svých pracích zabývali vztahem jiných řeholních řádů ke společnosti, např. Martin Elbel,²⁰ Adéla Šmilauerová²¹ či Jakub Zouhar.²²

Jména kapucínských řeholníků nejsou v knize zmiňována jednotně. Nejčastěji jsou uváděna v podobě: řeholní jméno,²³ příjmení²⁴ a lokalita naroze-

16 Srov. Václav BŮŽEK (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků* (=Opera historica 13), České Budějovice 2009.

17 V. ČAPSKÁ, *Představy společenství*, s. 12–14; TÁŽ, *Das Kloster als Hinterbühne? Die Problematik der Selbstrepräsentation eines Mendikantenordens am Beispiel der Serviten*, in: Heidemarie Specht – Tomáš Černušák (edd.), *Leben und Alltag in böhmisch-mährischen und niederösterreichischen Klöstern in Spätmittelalter und Neuzeit* (=Monastica Historia 1), St. Pölten – Brünn 2011, s. 125–135.

18 Potvrzuje to i výzkum Dany Jakšičové, který se týká sebe prezentace tří ženských kongregací věnujících se školské činnosti v českých zemích (chudých školských sester Naší Paní, školských sester de Notre Dame, školských sester svatého Františka) v době 1850–1950. Dana JAKŠIČOVÁ, *Kolektivní sebe prezentace řeholnic a reakce vnějšího světa na sklonku podunajské monarchie a v éře první republiky*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Utváření identity ve vrstvách paměti* (=Opera historica 15), České Budějovice 2011, s. 365–405.

19 Opět se jedná o téma, které silně rezonuje v současné české monasteriologii, viz například Hedvika KUCHAROVÁ, *Premonstrátská kolej Norbertinum v Praze. Alternativy univerzitního vzdělání v 17. a 18. století*, Praha 2011.

20 Martin ELBEL, *Bohemia Franciscana: františkánský řád a jeho působení v českých zemích v 17. a 18. století*, Olomouc 2001.

21 Adéla ŠMILAUEROVÁ, *Bosí augustiniáni v Čechách jako objednavatelé uměleckých děl v 17. a 18. století*, Praha 2018.

22 Jakub ZOUHAR, *Česká dominikánská provincie v raném novověku (1435–1790)*, Praha 2010.

23 Křestní jména řeholníků jsou převážně uváděna v českém překladu z latiny. U těch křestních jmen, která buď vůbec nemají český ekvivalent, nebo není běžně užívaný, je jméno řeholníka ponecháno v originálním latinském znění (např. Crescentius).

24 Příjmení řeholníků vstoupivších před ustanovením česko-moravské provincie (1673) lze zjistit jen výjimečně (není v pramenech zmiňováno), proto jsou někteří kapucíni uváděni v knize bez něj, např. →Pavлін z Třebíče.

ní,²⁵ například →Václav Pfeffer ze Strakoníc. Tato varianta respektuje řádovou tradici psaní jmen řeholníků, v rámci níž nebylo v souvislosti s ideály řádové skromnosti u kapucínů běžně užíváno příjmení a místo něj se používalo k určení řeholníka místo jeho narození.²⁶ Nicméně to neplatí vždy, někdy se lze setkat s tím, že při identifikování řeholníků bylo používáno příjmení, a proto uvádím jména řeholníků s oběma variantami. Kapucína lze tedy dohledat jak podle geografického přídomku, tak i podle příjmení.²⁷ Od praxe užívání lokality původu místo příjmení bylo v česko-moravské provincii upouštěno v průběhu 19. století. Kapucíni, kteří v provincii působili v posledních dvou staletích, jsou proto uváděni už bez něj, například →Mořic Šrutka.

Citace z latinských a německých pramenů jsou v knize uváděny jak v originálech, tak i v českých překladech. Není-li zmíněno jinak, je překlad dílem autora. Latinské texty jsou přepisovány dle edičních pravidel pro vydávání latinských raněnovověkých textů, která používá přední česká neolatinistka Alena Bočková.²⁸ Přepisy z česky, německy a italsky psaných pramenů jsou důsledně transliterovány.

25 Názvy zeměpisných lokalit jsou ponechány v dnešním originálním znění, jen u zažitých jmen zahraničních měst používám české ekvivalenty (např. Vídeň, Řím, Vratislav). Zeměpisné lokality, jež se bohužel z latinské formy nepodařilo identifikovat, jsou uvedeny v originálním znění kurzívním písmem, např. →Josef z Leonisse Klammert *Durchlassensis* – jak je patrné, jedná se především o polatinštěné zeměpisné přídomky řeholníků.

26 Obdobná situace panovala i v jiných žebavých řádech, například u servitů, viz Veronika ČAPSKÁ, *Členové servitského řádu mezi anonymitou a věhlasem. Možnosti a meze biografického studia servitských řeholníků*, FHB 26/2, 2011, s. 335–354.

27 U kapucínů, jejichž jména se v odborné literatuře objevují v ustálené podobě, je tato forma jména převzata i v této monografii, např. →Valerián Magni (bez geografického přídomku z Milána), →Hyacint z Casale (bez příjmení Natta), →Martin z Kochemu (bez příjmení Linius) či Matouš z Bascia (bez příjmení Serafini).

28 Alena BOČKOVÁ (ed.), *Historia S. Joannis Nepomuceni. Zpráva historická o životě sv. Jana Nepomuckého aneb Podoby barokního překladu*, Praha 2015, s. 146–153.

1. VÝZKUM RANĚNOVOVĚKÝCH DĚJIN KAPUCÍNSKÉHO ŘÁDU V ČESKÝCH ZEMÍCH: STAV DOSAVADNÍHO BĀDÁNÍ

Jak již bylo řečeno v úvodu, kapucíni se sice významně zapsali do historie českých zemí v raném novověku, tomu ale neodpovídá prostor, který jim je věnován v české historiografii. Necháme-li stranou barokní řádové dějepisectví,¹ tak studium raně novověkých dějin česko-moravské kapucínské provincie začali rozvíjet už v průběhu 19. století samotní kapucíni. Zde je na prvním místě potřeba uvést →Mořice Šrutku, dlouholetého provinčního historika česko-moravské provincie, který je autorem celé řady rukopisů vztahujících se k naší problematice, je však třeba podotknout, že se nejedná o kritické práce, mj. i kvůli chybějícím zdrojům.²

Na M. Šrutku navázali Otto Kamshoff (1867–1920),³ diecézní kněz působící v rámci litoměřické diecéze, který publikoval několik drobných prací ke kapucínským dějinám, a především pak další řádový historik →Vavřinec Rabas,⁴ autor monografie *Řád kapucínský a jeho působení v Čechách v 17. století*.⁵

1 Podrobněji k němu viz podkapitola 2.7 Historiografické prameny.

2 M. Šrutka napsal například dějiny kapucínského hospice a poutního místa v Mariánské u Jáchymova či konventu v Praze na Hradčanech. Dále sestavil celou řadu statistik a seznamů: katalogy členů česko-moravské provincie; přehledy provinčních a generálních kapitul; seznamy kvardiánů konventů česko-moravské a česko-rakouské provincie; index kapucínů, kteří v důsledku reforem Josefa II. odešli do diecézní správy atd. Zabýval se též kapucínskými misemi v Rusku, Africe, Asii a Americe, mj. sestavil jejich podrobný přehled, a to pro období cca 1750–1850. M. Šrutka se ve svém bádání nevěnoval pouze kapucínským dějinám, ale sepsal mj. i historii města Dobrušky, farnosti Opočno (spolu s podrobným místopisem) či panství Nového Města nad Metují. V jeho pozůstalosti nalezneme též řadu opisů pramenů ze 17. a 18. století vztahujících se k dějinám kapucínů v Mělníku, Sušici (korespondence Ferdinanda III. z let 1650–1651 týkající se založení zdejšího konventu) a Opočně. ZA Opava, pob. Olomouc, Kapucíni Olomouc, inv. č. 34–40, 82–89; Miloš KOUŘIL, *Inventář - Kapucíni Olomouc*, Olomouc 1972, s. 20–21, 33–35, 48–50.

3 Otto KAMSHOFF, *Bunte Bilder aus der Kapuzinerwelt*, Varnsdorf 1905; TÝŽ, *Die Passionsbruderschaft bei den Kapuzinern in Köln*, Varnsdorf 1909; TÝŽ, *Zur Geschichte der Kapuziner in Böhmen*, MVGDB 47, 1909, s. 247–252; TÝŽ, *Eine Geislerbruderschaft in Prag*, MVGDB 48, 1910, s. 54–59; TÝŽ, *Aus der böhmischen Kapuzinerprovinz*, MVGDB 48, 1910, s. 496–506; TÝŽ, *Schriftsteller der böhmischen Kapuzinerprovinz*, MVGDB 50, 1912, s. 281–286; TÝŽ, *Die Provinziale der böhmischen Kapuzinerprovinz*, MVGDB 50, 1912, s. 445–450.

4 K životu V. Rabase podrobněji Martin BARUS - Marek BRČÁK, *František Vavřinec Rabas, OFM Cap (1901–1969) jako pedagog a blízký spolupracovník litoměřického biskupa Štěpána Trochty*, AUC-HUCP 51/1, 2021, s. 89–117.

5 Vavřinec RABAS, *Řád kapucínský a jeho působení v Čechách v 17. století*, Praha 1938. Kniha se zabývá především událostmi spojenými s uvedením řádu do českých a rakouských zemí (1599–1600), dále popisuje vnější rozvoj česko-rakouské provincie, přičemž velká pozornost je věnována okolnostem vedoucím k jejímu rozdělení na česko-moravskou a rakouskou provincii (1673). V dalších kapitolách →V. Rabas uvádí základní informace k jednotlivým kapucínským konven-

→V. Rabas kromě jiných řádových funkcí působil jako dlouholetý knihovník kapucínské provinční knihovny v Praze na Hradčanech a díky tomu byl výborným znalcem provinčních letopisů z 18. století, které se staly primárním zdrojem informací k jeho publikacím.⁶ Jeho dílo je však také značně subjektivní, z pochopitelných důvodů straní kapucínskému řádu, a místy i faktograficky nepřesné (na omyly tu průběžně upozorňujeme). Přesto i pozdější autoři (→Bernard Bartoň, Milan Buben, Pacifik Matějka) píšící o kapucínském řádu v českých zemích vycházeli především z jeho práce, aniž by ji podrobili nějaké kritice.

Kapucínské tematice se nevěnovali pouze samotní kapucíni, ale na konci 19. století a v průběhu první poloviny 20. století se přidali též profesionální historici: Edmund Schebek (1819–1895),⁷ Max Dvořák st. (1843–1909),⁸ Hynek Kollmann (1864–1938),⁹ František Tischer (1872–1939),¹⁰ Josef Vítězslav Šimák (1870–1941)¹¹ a Emanuel Schwab (1874–1945),¹² kteří ke sledované problematice publikovali řadu drobnějších prací.

Slibný badatelský a vědecký zájem o kapucínské téma byl uměle přerušena politickými událostmi roku 1948. V období vlády komunistické strany (1948–1989) nebylo možné kapucínské dějiny kriticky studovat, natož o nich publikovat odborné práce. Z této doby jsou známy jen dva tituly:¹³ monografie

tům (rok založení, hlavní fundátory atd.) nacházejícím se v českých zemích. Autor též částečně nastiňuje vnitřní poměry v provincii či se zmiňuje o nejvýznamnějších „českých“ kapucínech. V neposlední řadě shrnuje veškerou činnost řádu v tomto časovém úseku.

- 6 V. Rabas totiž své výzkumy nejdříve zveřejňoval v řadě dílčích studií (výběrově, úplný výčet viz závěrečný seznam literatury): Vavřinec RABAS, *Prvopočátky řádu kapucínskému, ČKD 71, 1930, s. 63–71, 569–609; TÝŽ, Řád kapucínský a jeho působení v Čechách v 17. století, ČKD 77, 1936, s. 217–238, 329–349, 78, 1937, s. 25–41, s. 393–406.* Teprve následně je shrnul ve své životní monografii o kapucínském řádu. Kromě toho ještě napsal dvě práce menšího rozsahu: TÝŽ, *Průvodce po Loretě v Praze na Hradčanech, Praha 1937; TÝŽ, Svatý Vavřinec z Brindisi, zakladatel Česko-moravské provincie řádu kapucínskému, Olomouc 1941.*
- 7 Edmund SCHEBEK, *Die Schweden und die Kapuziner im dreißigjährigen Kriege, Oesterreichisch-Ungarische Revue 14, 1886, Juni, s. 1–7.*
- 8 Max DVOŘÁK, *Maria Loreto am Hradschin zu Prag, Prag 1883.*
- 9 Hynek KOLLMANN, P. *Bonaventura z Kolína, kapucín, reformátor města Fulneku. Studie z archivu Sv. kongregace de propaganda fide, SHK 3, 1894, s. 87–105.*
- 10 František TISCHER, *Uvedení řádu kapucínů do Čech okolo roku 1600, Věstník Královské české společnosti nauk 8, 1907, s. 1–55.*
- 11 Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Máti kapucínů*, in: *Od pravěku k dnešku (sborník prací z dějin československých k šedesátým narozeninám Josefa Pekaře), Praha 1930, s. 163–183.* Kromě této významné studie, na níž je velmi dobře ukázáno, jak fungovala vzájemná interakce mezi řádem a šlechtickým dobrodincem, J. V. Šimák ještě napsal několik krátkých článků zabývajících se kapucínskou tematikou, z nichž je nutné alespoň uvést: TÝŽ, *Kapucínské letopisy, Národní listy 68/312, 10. 11. 1928, s. 1–2.* Další tituly jsou uvedeny v závěrečném seznamu literatury.
- 12 Emanuel SCHWAB, *Der Iglauer Kapuziner – Necrolog, ZVGMS 38, 1938, s. 107–118.*
- 13 V roce 1970 vyšla ještě studie Josefa Svátka, která přináší základní údaje k charakteristice kapucínského řádu. Kromě toho nás dále informuje o primárních archivních fondech vztahujících se k dějinám kapucínů v českých zemích. Josef SVÁTEK, *Organizace řeholních institucí v českých zemích a péče o jejich archivy, SAP 2, 1970, s. 505–624, s. 551–553.*

Stanislava Sousedíka o →Valeriánu Magnim,¹⁴ která je zaměřená především na jeho filozofické dílo, což je dáno i tím, že autor je povoláním filozof, a v samizdatu vydaná práce dalšího kapucína B. Bartoně, která se zabývá dějinami celého řádu, přičemž v pasážích o česko-moravské provincii povětšinou čerpá opět z V. Rabase.¹⁵

Po roce 1989 bylo možné studium kapucínské problematiky znovu oživit. Z obecných přehledových příruček k řeholním řádům vzniklých v této době zmiňme především „klášterní“ encyklopedii od kolektivu autorů pod vedením Dušana Foltýna¹⁶ a pasáž pojednávající o kapucínech z knihy Milana Bubna o žebavých řádech.¹⁷ M. Buben sice přehledně shrnul dějiny kapucínů v českých zemích, ale vzhledem k encyklopedičnosti díla se nevyvaroval řady nepřesností (na některé z nich je v knize průběžně upozorňováno). Zásadním nedostatkem práce je však především fakt, že autor vůbec nezohledňuje ani novodobý domácí výzkum po roce 1989, který problematiku velmi obohatil, ani zahraniční literaturu, a to nejen tu novodobou, ale i práce již klasické.

V současné době se dějinami kapucínskému řádu u nás zabývá další jeho člen, a to Pacifik Matějka, autor nejen řady popularizačních prací,¹⁸ ale i prvních odborných sond,¹⁹ a především editor seznamů kapucínských řeholníků česko-moravské provincie.²⁰ P. Matějka přináší ke kapucínské tematice řadu

14 Stanislav SOUSEDÍK, *Valerián Magni. Kapitola z kulturních dějin Čech 17. století*, Praha 1983.

15 Bernard BARTOŇ, *Dějiny řádu kapucínskému se zřetelem na českomoravskou provincii*, samizdat 1980 (strojopis). Kapucínská provinční knihovna (dále jen KPK) Praha, sign. PK 06164.

16 Dušan FOLTÝN – Petr SOMMER – Pavel VLČEK, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997; Dušan FOLTÝN a kol., *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha 2005. Obě publikace jsou značným přínosem, protože v nich lze najít základní poznatky k dějinám jednotlivých kapucínských konventů a hospiců v Čechách a na Moravě. Bohužel zmíněné práce se často zaměřují pouze na stavební vývoj klášterů, což platí hlavně o české encyklopedii, dějiny kapucínských řeholních komunit zde zůstávají poněkud stranou.

17 Milan BUBEN, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, tom. III/I, Praha 2006, s. 359–453.

18 Pacifik MATĚJKA, *Ne mečem a měšcem, ale bezbranností lásky*, Praha 1999; TÝŽ, *P. Serafin z Gluchořaz (1693–1763) – zapomenutá osobnost našich církevních dějin i dějin města Mělníka*, Mělník 2020.

19 TÝŽ, *Prvopočátky kapucínskému řádu*, Praha – Olomouc 2002; TÝŽ, *Střípek z pobělohorské rekatolizace, P. František z Rozdraževa*, in: Ivana Čornejová (ed.), *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci. Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranové u Brna ve dnech 4.–5. 6. 2003*, Praha 2003, s. 111–151; TÝŽ, *Literární činní členové a příznivci kapucínskému řádu v Čechách*, *Paginae historiae* 18, 2010, s. 217–264; TÝŽ, *Pamětní spis De rebus Austriae et Boemiae kapucínskému kazatele sv. Vavřince z Brindisi*, in: Petr Hlaváček (ed.), *Františkánský kontext teologického a filosofického myšlení (=Historia Franciscana IV)*, Praha 2012, s. 356–387; TÝŽ, *Kapucínský generální ministr P. Bernardin z Arezza a jeho putování po českých zemích*, in: P. Hlaváček (ed.), *Proměny františkánské tradice*, s. 193–219; TÝŽ – Constanzo CARGNONI, *Trýznivé hledání duchovního pokoje v životě Bernardina Ochina*, in: P. Hlaváček (ed.), *Proměny františkánské tradice*, s. 275–295; Pacifik MATĚJKA, *Bl. Marek z Aviana (1631–1699): divotvůrce, diplomat a duchovní opora císaře Leopolda I.*, in: Marek Brčák – Jiří Wolf (edd.), *Pax et Bonum. Kapucíni v Čechách a na Moravě v raném novověku*, Praha 2020, s. 93–108.

20 TÝŽ, *Seznamy představených kapucínských klášterů podřízených provincialátu v Praze (1599–2005)*, *Paginae historiae* 13, 2005, s. 140–267; TÝŽ, *Seznam provinciálů, definitorů a ostatních představe-*

nových informací, je však třeba dodat, že některé jeho práce jsou někdy spíše překlady studií a edic pramenů jiných autorů, z nichž přebírá ve velké míře i jejich poznámkový aparát (zřejmě je to zejména na pramenech, které jsou uváděny podle starých signatur), aniž by dostatečně citoval původní zdroj. Na druhou stranu je potřeba zdůraznit, že P. Matějka se ve svých studiích k překladům přiznává, a nepředkládá je tak jako svůj původní výzkum.²¹

Závěrem lze s potěšením konstatovat, že v česky psané historiografii posledních třech dekad zájem o studium kapucínské tematiky kontinuálně stoupá. Vzniká řada studií k jednotlivým tématům, která jsou spojena s činností kapucínské řádu, např. k literární produkci jeho členů²² (týkající se mj. i řádové historiografie),²³ k působení kapucínů v městském prostředí²⁴

ných správních jednotek kapucínské řádu s historickým sídlem v Praze (a Vídni), *Paginae historiae* 14, 2006, s. 259–343. Opravy a doplňky údajů z posledních dvou článků publikovány v *Paginae historiae* 16, 2008, s. 582–587; TÝŽ (ed.), *Necrologium Capucinatorum Provinciae Boemo-Moraviae*, Praha 2009.

- 21 Například článek: P. MATĚJKA, *Střípek z pobělohorské rekatolizace*, s. 111–151, je z velké části překladem prací: Jerzy CYGAN, *Franz von Polen, Kapuzinermissionar in Böhmen und Mähren 1625–1649*, *Collectanea Franciscana* 55, 1985, s. 225–254; TÝŽ, *Związki polaków i polski i zakonem braci mniejszych kapucynów w XVI i XVII wieku*, in: *Trzysta lat kapucynów w Polsce (1681–1981)*, Zakroczym–Warszawa–Kraków 1987, s. 23–64; Dále článek – P. MATĚJKA, *Pamětní spis*, s. 356–387 – je překladem edice: Edoardo [LECORNEY] D'ALENCON (ed.), *Laurentius BRUNDUSINI, De Rebus Austriae et Boemiae 1599–1622 Commentariolum Autographum*, Romae 1910. P. Matějka svůj překlad díla → Vavřince z Brindisi málo doplňuje vlastními poznámkami, z velké míry je přebírá od → E. Lecorneye. Zde bych mj. upozornil, že relace pražského nuncia Antonia Caetaniho cituje P. Matějka podle toho, jak je uvádí E. Lecorney (například „*ArVat, fond Borghese, skříní II, sv. 147*“ – správně má být samozřejmě série, nikoli skříní), aniž by uváděl příslušné historické edice Mileny Linhartové a Tomáše Černušáka, kde jsou dopisy též citovány: Milena LINHARTOVÁ (ed.), *Epistulae et acta nuntiorum apostolicorum apud imperatorem 1592–1628*, tom. IV, *Antonii Caetani nuntii epistulae et acta 1607–1611, Pars I–III/2*, Praha 1932–1946; Tomáš ČERNUŠÁK (ed.), *Epistulae et acta nuntiorum apostolicorum apud imperatorem 1592–1628*, tom. IV, *Epistulae et acta Antonii Caetani 1607–1611, Pars IV/1–2*, Praha 2013–2017; Též článek P. MATĚJKA, *Kapucínský generální ministr*, s. 193–219 – je překladem edice: Marianus [VELOCCIA] AB ALATRI (ed.), *Philippus [BERNARDI] A FIRENZE, Itinera Ministri Generalis Bernardini ab Arezzo (1691–1698). III. Per Flandriam et Germaniam (=Monumenta Historica Ordinis Minorum Capucinatorum 13)*, Roma 1970, s. 309–335 (Pars IV: *Provincia Bohemo-Morava*).
- 22 P. MATĚJKA, *Literárně činní členové*, s. 217–264. K produkci → Martina z Kochemu například Miloš SLÁDEK – Lucie PEISERTOVÁ – Tomáš BREŇ (edd.), *Veliký život Pána a Spasitele našeho Krista Ježíše a jeho nejsvětější a nejmilejší matky Marie Panny*, Praha 2007. K dílu → Valeriána Magniho v poslední době zejména Tomáš Nejeschleba, například Tomáš NEJESCHLEBA, *Hranice mezi katolictvím a nekatolictvím. Myšlenkové jádro teologických polemik Valeriána Magniho*, *SCeTH* 47, 2017, s. 9–22.
- 23 Marek BRČÁK, *Annales Patrum Capucinatorum Provinciae Boemiae: Písemné prameny k dějinám kapucínské řádu v českých zemích v 17. století a možnosti jejich využití*, *Historica Olomucensia* 41, 2012, s. 143–169; TÝŽ, *Kroniky českých a moravských kapucínských řeholních domů ze 17. a 18. století*, *FHB* 29, 2014, s. 383–407.
- 24 TÝŽ, *Kapuziner und die Stadt. Die Wirkung des Kapuzinerordens in böhmischen und mährischen Städten in der zweiten Hälfte des 17. und der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts*, in: Jiří Havlík – Jarmila Hlaváčková – Karl Kollerman (edd.), *Orden und Stadt, Orden und ihre Wohltäter (=Monastica Historia 4)*, Praha – St. Pölten 2019, s. 213–245; TÝŽ, *Kapucíni jako příjemci a zprostředkovatelé barokní caritas*, *Opera historica* 20/2, 2019, s. 189–206.

(např. Brno,²⁵ Fulnek,²⁶ Kolín,²⁷ Praha²⁸ a Zákupy²⁹), k řádovým knihovnám³⁰ a obsahu jejich fondů (ke vztahu kapucínů k českým a moravským ordinářům³¹ či k umělecké výzdobě jednotlivých domů a jejich kostelů³² (Praha-Hradčany,³³ Brno³⁴ a Chrudim³⁵). V této souvislosti je velká pozornost věnována kapucínským loretám,³⁶ a to zejména té hradčanské.³⁷

-
- 25 Michal TEJČEK, *Kapucíni v Brně v 17.–18. století*, Brno v minulosti a dnes 18, 2005, s. 145–200.
- 26 Zdeněk ORLITA, *Fulnek v objetí řeholních rezidencí a zápas o podobu katolické reformace města v 2. polovině 17. století*, in: Ladislav Daniel – Filip Hradil (ed.), *Město v baroku. Baroko ve městě*, Olomouc 2012, s. 30–38; TÝŽ, *Dům v zahradě Páně. Fulnecký kapucínský klášter v proměnách staletí*, Nový Jičín 2016.
- 27 Miroslava JOUZOVÁ, *Kapucínský klášter v Kolíně a jeho knihovna*, Archivní prameny Kolínska 15, 2009, s. 3–46.
- 28 TÝŽ – Jiří WOLF, *Obraz okupace Prahy Francouzi, Bavorsy a Sasy (1741–1742) v pramenech kapucínské provenience*, in: Olga Fejtová (ed.), *Města dobývaná, dobytá a okupovaná (=Documenta Pragensia 39)*, Praha (v tisku).
- 29 TÍŽ, *Julius František Sasko-Lauenburský a Anna Marie Františka Toskánská jako dobrodinci kapucínského řádu*, SAP 71/2, 2021, s. 398–423. Další literatura k působení kapucínů v jiných českých a moravských městech uváděna průběžně.
- 30 Matyáš BAJGER, *Knihovny kapucínských klášterů v Čechách a na Moravě*, *Knihy a dějiny* 11–15, 2004–2008, s. 44–62; Erika JURÍKOVÁ – Ladislav TKÁČÍK, *Knihy jako obraz rehoľnej komunity*, in: Jitka Radimská (ed.), *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven (=Opera Romanica 16)*, České Budějovice 2015, s. 82–93; Marek BRČÁK – Richard ŠÍPEK, *The Libraries of Capuchin Convents in the Baroque Period*, in: Jakub Zouhar (ed.), *Monastic Libraries between the Middle Ages and the Enlightenment (=Monastica Historia 5)*, Brno – Hradec Králové – St. Pölten 2020, s. 36–51. Další literatura k tématu je uvedena v kapitole 7. Řádová vzdělanost.
- 31 Alessandro CATALANO, *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt Vojtěch z Harrachu (1598–1667) a protireformace v Čechách*, Praha 2008, passim; TÝŽ, *Die Funktion der italienischen Sprache während des Episkopats des Prager Erzbischofs Ernst Adalbert von Harrach (1623–1667) und die Rolle des Kapuziners Basilius von Aire (1591–1665)*, FHB 27/1, 2012, s. 99–134; TÝŽ, *Valerian Magni (1586–1661): Duchovní otec náboženské reformy českého království*, in: M. Brčák – J. Wolf (edd.), *Pax et Bonum*, s. 63–77; TÝŽ, *Basilius z Aire (1591–1665): Šedá eminence pražské rekatolizace*, in: M. Brčák – J. Wolf, *Pax et Bonum*, s. 81–89.
- 32 Alice BARTUŠKOVÁ, *Paolo Piazza pinxit. Kapucínský bratr malířem na sklonku rudolfínské doby*, Praha 2017; TÁŽ, *Rehole a múzy. Bratři kapucíni ve službách umění na prahu českého baroka*, Disertační práce, KTF UK, Praha 2019.
- 33 Výběrové: Michal ŠRONĚK, *Pražské dílo Paola Piazzy (Cosmy a Castelfranco)*, in: *Barokní umění a jeho význam v české kultuře. Sborník sympozia, které pořádala Národní galerie v Praze k připomenutí osobnosti a díla J. Blažička ve dnech 11. a 12. prosince 1986*, Praha 1991, s. 63–67; Alice NEDBALOVÁ, *Hlavní inspirační zdroje v díle kapucínského bratra malíře Paola Piazzy na příkladu pražského oltáře kostela Panny Marie Andělské*, in: Magdaléna Nová – Marie Opatrná (edd.), *Cultural Transfer. Umělecká výměna mezi Itálií a střední Evropou. Sborník příspěvků mezinárodní konference studentů doktorských studijních programů*, Praha 2014, s. 147–152.
- 34 Výběrové: Pavel PREISS, „*Sola est invicto Caesare digna*“. *Úvahy o Sandrartově Nalezení sv. Kříže v brněnském kapucínském kostele*, *Opuscula Historiae Artium Studia Minora Facultatis Philosophiae Universitatis Brunensis F* 40, 1996, s. 59–73; Štěpán VÁCHA, *Joachim von Sandrarts Kreuzaufindung in Brünn im Lichte neuer Erkenntnisse*, *Umění* 65/5–6, 2017, s. 514–530.
- 35 Pavel PREISS, *Kapucínský kostel v Chrudimi. Obrazy z hlavního oltáře*, Chrudim 2002.
- 36 Marek BRČÁK, *Česká a moravská poutní místa ve správě kapucínského řádu v období baroka*, in: Dana Příbylová – Markéta Škrancová (edd.), *Slánské rozhovory 2019 – Loretánská zastavení / Slaný – Hájek – Rumburk, Slaný 2020*, s. 43–49.
- 37 Zde je třeba na prvním místě uvést již zmíněnou práci M. Dvořáka st. – M. DVOŘÁK, *Maria*

V poslední době ke studiu dějin kapucínského řádu v českých zemích v raném novověku výrazně přispěl i autor této monografie.³⁸ Z řady titulů by chtěl upozornit především na kolektivní monografii *Pax et Bonum. Kapucíni v Čechách a na Moravě v raném novověku*,³⁹ zaměřující se na historii kapucínů z hlediska konkrétních rolí, v rámci nichž působili na tehdejší společnost (kazatelé, misionáři, diplomaté, knihovníci, lékárníci atd.).

V zahraničí se výzkum dějin kapucínského řádu těší pozornosti zvláště v německojazyčných zemích a v kolébce kapucínů, v Itálii.⁴⁰ Z německy⁴¹ psané

Loreto am Hradschin zu Prag, Prag 1883 – následně pak alespoň výběrově: Jan DIVIŠ, *Pražská Loreta*, Praha 1972; Petr BAŠTA – Markéta BAŠTOVÁ (edd.), *Ars Moriendi. Loretánské krypty. Z historie pohřbívání v kapucínských konventech*, Katalog z výstavy *Ars Moriendi* konané v Praze ve dnech 4. 5. – 30. 9. 2012, Praha 2012; Petr BAŠTA – Markéta BAŠTOVÁ (edd.), *Skrýta tvář loretánského pokladu*, Praha 2016; Petr BAŠTA – Markéta BAŠTOVÁ (edd.), *Loreta Dientzenhoferů: příběh loretánského průčelí: sborník statí a katalog výstavy*, Praha 2017.

38 Kromě již výše uvedených lze dále uvést (další tituly viz závěrečný seznam literatury): Marek BRČÁK, *Strategie kapucínského řádu při zakládání řeholních domů v českých zemích v raném novověku*, FHB 33/1, 2018, s. 217–237; TÝŽ, *Kdo jsou praví synové sv. Františka? Soužití františkánů a kapucínů v českých zemích v 17. a 18. století*, in: P. Havlíček (ed.), *Proměny františkánské tradice*, s. 333–342; TÝŽ, *Působení kapucínského řádu v českých zemích během stavovského povstání (1618–1620)*, in: Marie Koldinská (ed.), *Dveře všech béd*, Praha (v tisku); TÝŽ, *Kapucíni*, in: Hedvika Kuchařová – Jana Oppeltová (edd.), *Historiam scribere*, tom. I, Praha – Olomouc (v tisku); TÝŽ, *Die Konstituierung der Böhmisches-mährischen Kapuzinerprovinz (1599–1673)*, in: Enno Bünz – Petr Hrachovec (edd.), *Die Franziskaner in den Ländern der Böhmisches Krone und Sachsen zwischen der Reform, Reformation und Gegenreformation (15.–17. Jahrhundert)* (=ISGV Schriften zur sächsischen Geschichte und Volkskunde), Leipzig (v tisku).

39 M. BRČÁK – J. WOLF (edd.), *Pax et Bonum*.

40 Předem upozorňuji, že německy a italsky psaná literatura k našemu poli výzkumu je natolik bohatá, že zde uvádím jen ty nejzákladnější či dle mého názoru inovativní díla, která výzkum posunula dalším směrem, či práce, které mají vazbu na dějiny kapucínů v českých zemích. Další literatura bude v práci postupně zmiňována v souvislosti s konkrétními tématy.

41 Z dalších děl například: Angelikus EBERL, *Geschichte der Bayrischen Kapuziner-Ordensprovinz (1593–1902)*, Freiburg 1902; Agapit HOHENEGGER – Peter ZIELER, *Geschichte der Tirolischen Kapuziner-Ordensprovinz (1593–1893)*, tom. I–II, Innsbruck 1913–1915; Magnus KÜNZLE (ed.), *Die schweizerische Kapuzinerprovinz. Ihr Werden und Wirken. Festschrift zur vierten Jahrhundertfeier des Kapuzinerordens*, Einsiedeln 1928; Cuthbert [HESS] VON BRIGHTON, *Die Kapuziner. Ein Geschichtsbild aus Renaissance und Restauration*, München 1931; Arsenius JACOBS, *Die Rheinischen Kapuziner 1611–1725. Ein Beitrag zur Geschichte der katholischen Reform*, Münster 1933; Raimund LINDEN, *Die Regelobservanz in der Rheinischen Kapuzinerprovinz von der Gründung bis zur Teilung (1611–1686)*, Münster 1936; Bonaventura [DICKERS] VON MEHR, *Das Predigtwesen in der Kölnischen und Rheinischen Kapuzinerprovinz im 17. und 18. Jahrhundert*, Rom 1945; Theophilus GRAF, *Die Kapuziner*, Freiburg 1955; Konradin ROTH, *Kapuziner in Süddeutschland 1596–1851*, Koblenz 1978; Georg MANZ, *Die Kapuziner im rechtsrheinischen Gebiet des Bistums Speyer im 17. und 18. Jahrhundert*, Freiburg 1979. Autoři těchto prací jsou většinou kapucínští řeholníci či historici straníci z různých příčin (nejčastěji konfesní důvod) kapucínskému řádu, uvedená díla proto často mají až apologetický charakter a jsou zaměřena pouze na faktografii.

produkce je nutno zmínit alespoň díla Anny Coreth (1915–2008),⁴² Hillarda von Thiessena⁴³ a Rodericha Geyera.⁴⁴

Italští autoři jsou většinou řádoví historici spojení s Kapucínským historickým institutem (*Istituto Storico Cappuccini*) v Římě.⁴⁵ Ten se stará o vydávání nejen monografií k sledované problematice (viz ediční řady: *Bibliotheca seraphico-capuccina*, *Bibliotheca ascetico-mystica*, *Iconographia franciscana*, *Miscellanea di Testi Cappuccini*, *Quaderni di Bibliografia Franciscana* a *Subsidia Scientifica Franciscalia*), ale i edic pramenů nacházejících se především v generálním archivu, viz řada *Monumenta Historica Ordinis Minorum Capuccinorum*.⁴⁶ Kromě toho institut vydává časopis *Collectanea Franciscana*, kde jsou publikovány práce z dějin františkánské řeholní rodiny, a spravuje elektronickou databázi *Bibliographia Franciscana* a *Lexicon Capuccinum*. Z italských historiků uvedme alespoň Melchiorra [Turrada] De Podlabura (1904–1983),⁴⁷ Artura [Bassa] Da Carmignano Di Brenta (1917–1996),⁴⁸ Mariana [Veloccia] D'Alatri (1920–2007)⁴⁹ a Vincenza Criscuola.⁵⁰

42 Anna CORETH, *Das Eindringen der Kapuziner-Mystik in Österreich*, *Jahrbuch für mystische Theologie* 3, 1957, s. 9–95.

43 Hillard VON THIESSSEN, *Die Kapuziner zwischen Konfessionalisierung und Alltagskultur. Vergleichende Fallstudie am Beispiel Freiburgs und Hildesheims (1599–1750)*, Freiburg im Breisgau 2002. Práce přináší řadu nových metodologických přístupů, např. vnímání působení řádu v souvislosti s konfesionalizačním paradigmatem, vytváření kapucínského řeholního ideálu samotným řádem či k roli a vlivu řádu ve městě; TÝŽ, *Intendierte Randständigkeit und die „Macht der Schwachen“*. *Zur Wahrnehmung des erneuerten Armutsideals der Kapuziner in der Gesellschaft der Frühen Neuzeit*, in: Heinz-Dieter Heimann – Angelica Hildebein – Bernd Schmies (edd.), *Gelobte Armut. Armutskonzepte der franziskanischen Ordensfamilie vom Mittelalter bis in die Gegenwart*, Paderborn – München – Wien 2012, s. 423–447.

44 Roderich GEYER, *Das Kapuzinerkloster in Tulln 1635–1787* (=Beiträge zur Kirchengeschichte Niederösterreichs 4; Geschichtliche Beilagen zum St. Pöltner Diözesanblatt 21), St. Pölten 2001; TÝŽ, *Wovon lebten die Kapuziner? Die Finanzgebarung eines Kleinstädtischen Bettelordensklusters im 17. und 18. Jahrhundert am Beispiel des Kapuzinerklosters in Tulln*, in: Thomas Aigner (ed.), *Abgekommene Stifte und Klöster in Niederösterreich*, St. Pölten 2001, s. 212–219. Příspěvek pojednává o hospodářské základně kapucínských konventů na příkladu dolnorakouského řádového konventu v Tullnu.

45 K němu podrobněji <<http://www.istcap.org>>.

46 Například nejnověji vydal dokumenty generálních prokurátorů z let 1703–1709: Giuseppe AVARUCCI (ed.), *Registrum scripturarum della procura generale dell'ordine Cappuccino, 1703–1709* (=Monumenta Historica Ordinis Minorum Capuccinorum 41), Roma 2020.

47 Melchiorre [TURRADO] DE PODLABURA, *Historia generalis Ordinis Fratrum Minorum Capuccinorum*, tom. I–IV (=Bibliotheca seraphico-capuccina 7–10), Romae 1947–1951.

48 Arturo [BASSO] DA CARMIGNANO DI BRENTA, *San Lorenzo da Brindisi. Dottore della Chiesa universale (1559–1619)*, tom. I–IV, Venezia Mestre 1960–1963 (=Miscellanea Laurentiana IV–VII); TÝŽ (ed.), *P. Marco d'Aviano. Corrispondenza epistolare*, tom. I–V, Venezia Mestre 1986–1991.

49 Mariano [VELOCCIA] D'ALATRI, *I Cappuccini. Storia di una famiglia francescana*, Roma 1994.

50 Vincenzo CRISCUOLO (ed.), *I Cappuccini. Fonti documentarie e narrative del primo secolo (1525–1619)*, Roma 1994; TÝŽ (ed.), *Ludovico da Fossombrone e l'Ordine dei Cappuccini*, Roma 1994 (=Bibliotheca seraphico-capuccina 44); TÝŽ, *Tre diplomatici cappuccini al „Kurfürstentag“ di Regensburg del 1636–1637: Valeriano Magni, Francesco Rozdrzewski e Diego de Quiroga*, *Laurentianum* 45, 2004, s. 59–107.

Z francouzsky psané literatury je nutno zmínit alespoň publikaci Bernarda Dompniera,⁵¹ ze španělských děl práci Lazáro Iriarteho (1913–1997),⁵² z anglických titulů práce Andrew J. G. Drenase⁵³ a z polských monografií Marka Budziarka (1951–2006)⁵⁴ a Kazimierza Doly⁵⁵ či biografický slovník Jana Ludwika Gadacze (1916–1985).⁵⁶ V současné době se historií kapucínskému řádu soustavněji začínají zabývat též na Slovensku, kde od roku 2014 vychází časopis *Studia Capuccinorum Boziniensia*. Ze zahraničních titulů věnujících se dějinám kapucínskému řádu jsou dále významné práce slovinského kapucína Metoda Benedika (1940–2010)⁵⁷ a Jerzyho Cygana (1924–2006), polského kapucína, historika a dlouholetého ředitele Kapucínskému historického institutu v Římě (1969–1989), který publikoval především v němčině a italštině.⁵⁸

51 Bernard DOMPNIER, *Enquête au pays des frères des anges: les Capucins de la province de Lyon aux XVIIe et XVIIIe siècles* (=CERCOR, Travaux et recherches 3), Saint-Étienne 1993.

52 Lázaro IRIARTE, *Historia Franciscana*, Valencia 1979. Monografie je přeložena do dalších jazyků, já pracoval s jejím německým překladem – TÝŽ, *Der Franziskusorden. Handbuch der franziskanischen Ordensgeschichte*, Altötting 1984 (konkrétně ke kapucínským raně novějším dějinám s. 150–172, 177–180, 186–270). Autor kromě základních řádových dějin velmi dobře popsal strukturu, geografické rozšíření, s čímž souvisí početní nárůst bratří, a formaci řádu. Věnoval se i rekatolizační činnosti řádu v Evropě a kapucínským misím v Americe, Africe, Asii a Oceánii. Neopomněl ani spisovatelské, kazatelské a vědecké aktivity kapucínů.

53 Andrew J. G. DRENAS, *Lorenzo da Brindisi's Commentariolum de rebus Austriae et Boemiae. An Introduction to, and Translation of, the Document in English*, *Collectanea Franciscana* 85, 2015, s. 595–629; TÝŽ, „A Spiritual War of Words': Lorenzo da Brindisi and Capuchin Polemical Preaching in Early-Modern Prague“, *The Catholica Historical Review* 103, 2017, č. 1, s. 50–72; TÝŽ, *The Standard-bearer of the Roman Church: Lawrence of Brindisi and Capuchin Missions in the Holy Roman Empire (1599–1613)*, Hardcover 2018.

54 Marek BUDZIAREK, *Kapucyni w Lublinie. Dzieje klasztoru w latach 1721–1864*, Warszawa – Lublin 1996.

55 Kazimierz DOLA, *Kapucyni w Nysie 1658–1810*, Opole 2012.

56 Jan Ludvik GADACZ, *Słownik polskich kapucynów*, tom. I–II, Wrocław 1985–1986.

57 Metod BENEDIK, *Die Kapuziner in Slowenien 1600–1750*, Roma 1974. Tato monografie, která je excerpty disertační práce autora obhájené na papežské univerzitě Gregoriana v Římě, popisuje metody (zejména je kladen důraz na kazatelství) misijního a rekatolizačního působení kapucínů na území tehdejší štýrské provincie (provincia *Styriae*), která zahrnovala konventy na území dnešního Rakouska (Štýrsko, Korutany), Slovinska a Chorvatska. Z dalších autorových titulů např. TÝŽ, *Kapucini v notranjeavstrijskih deželah*, in: France Martin Dolinar – Maximilian Liebmann – Helmut Rumlper (edd.), *Katholische Reform und Gegenreformation in Innerösterreich 1564–1628*, Klagenfurt – Ljubljana – Wien 1994, s. 85–98.

58 S mnoha titulů uvádíme pouze ty nejnámější anebo ty vztahující se k dějinám kapucínů v českých zemích. Jerzy CYGAN, *Das Verhältnis Valerian Magni zu Galileo Galilei und seinen wissenschaftlichen Ansichten*, *Collectanea Franciscana* 38, 1968, s. 135–166; TÝŽ, *Der Anteil Valerian Magni an der Verteidigung des Piaristenordens*, *Collectanea Franciscana* 38, 1968, s. 364–372; TÝŽ, *Zum Übertritt des kalviner Pastors Bartholomäus [sic] Nigrin zur katholischen Kirche (1636–1643): ein Beitrag zur Geschichte des Ökumenismus in Polen*, *Collectanea Franciscana* 39, 1969, s. 282–303, 40, 1970, s. 97–152; TÝŽ, *Opera Valeriani Magni velut manuscripta tradita aut typis impressa*, *Collectanea Franciscana* 42, 1972, s. 119–178, 309–352; TÝŽ, *Vita prima Valeriani Magni a Nicolao de Lucca et Ludovico de Salice descripta*, *Collectanea Franciscana* 45, 1975, s. 213–249; TÝŽ, *Franz von Polen*, s. 225–254; TÝŽ, *I tentativi di Sigismondo III Wasa per l'introduzione dell'ordine dei cappuccini in Polonia (1617–1627)*, *Collectanea Franciscana* 56, 1986, s. 303–317; TÝŽ (ed.), *Valerianus Magni (1586–1661). „Vita prima“, operum recensio et bibliographia*, Romae 1989.

Zhodnotíme-li odbornou literaturu k působení kapucínského řádu v českých zemích v raném novověku, tak i přes četnost uvedených titulů dojdeme k závěru, že jsou zpracovány pouze některé segmenty řádových dějin a že v rámci problematiky chybí moderní komplexní monografie. Tento dluh by chtěla vyrovnat právě přítomná publikace.

2. HISTORIOGRAFICKÁ A ARCHIVNÍ PRAXE ČESKO-MORAVSKÉ KAPUCÍNSKÉ PROVINCE ANEB PRAMENNÁ ZÁKLADNA

Pramenů, které dokumentují působení kapucínského řádu v Čechách a na Moravě v období raného novověku, existuje poměrně velké množství.¹ Pramenná základna bude proto popsána hlavně obecně v rovině jednotlivých historických fondů, které jsou relevantní pro studium této tematiky, a podrobněji se zaměřím pouze na tištěné prameny obecnější povahy a zejména pak na historiografické prameny, jež pokládám ve sledované oblasti za jedny z nejzásadnějších.² V řadě případů jsou totiž jedinými dochovanými zdroji k dějinám některých klášterů, jejichž archivy byly nenávratně ztraceny (Český Brod, Chrudim, Jihlava, Kolín, Mnichovo Hradiště, Praha – Nové Město, Náměšť nad Oslavou, Roudnice nad Labem, Vyškov). Při práci s těmito narativními prameny (obzvláště to platí u *Annales Patrum Capucinatorum Provinciae Boemiae*) si musí být historik zároveň vědom toho, že jsou významně stylizované a že v některých pasážích – nejčastěji v různých sporech, které se řádu týkaly – jsou kapucíni líčeni velice neobjektivně. Zmíněné prameny tedy někdy spíše ukazují formování kolektivní paměti česko-moravské kapucínské provincie než „objektivní“ skutečnost.³

- 1 Tato skutečnost vyniká zejména při srovnání se situací s jinými řeholními řády, jejichž archivy byly více poškozeny, a to zejména v důsledku rušení klášterů – nejdříve za vlády Josefa II. a pak za komunistického režimu na počátku 50. let 20. století. V důsledku dvou výše uvedených příčin byly značně poškozeny například archivní fondy paulánů či servitů. Jiří MIHOLA, *FRATRES MINIMI. Německo-česká provincie řádu paulánů v 16.–18. století (s hlavním zřetelem k dějinám moravských konventů)*, Disertační práce, FF Masarykovy univerzity, Brno 2007, s. 14–20; V. ČAPSKÁ, *Představy společenství*, s. 17.
- 2 Stejný postup zvolili i autoři monografie o jezuitském klášteře v Telči, kteří narativní prameny jezuitské provenience představují v samostatném oddíle. Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří M. HAVLÍK – Josef HRDLIČKA (edd.), *Telč a jezuité. Řád a jeho mecenáši*, Praha 2020, s. 54–75.
- 3 Ke kolektivní paměti v řeholních řádech například Heidemarie BACHHOFER – Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ – Tomáš ČERNUŠÁK (edd.), *Ordenshistoriographie in Mitteleuropa. Gestaltung und Wandlung des Institutional und Persönlichen Gedächtnisses in der Frühen Neuzeit (=Monastica Historia 2)*, St. Pölten – Praha 2015; V. ČAPSKÁ, *Členové servitského řádu*, s. 335–354; Stefan BENZ, *Geschichtsschreibung der Frauenklöster Zentraleuropas im 18. Jahrhundert*, in: Veronika Čapská – Ellinor Forster – Jaine Christina Maegraith – Christine Schneider (edd.), *Between Revival and Uncertainty. Monastic and Secular Female Communities in Central Europe in the Long Eighteenth Century/Zwischen Aufbruch und Ungewissheit. Klösterliche und weltliche Frauengemeinschaften in Zentraleuropa im „langen“ 18. Jahrhundert*, Opava 2012, s. 241–265; Jan ZDICHYNEC, *Narativní prameny vybraných klášterů cisterciáček v českých zemích*, FHB 29/2, 2014, s. 347–370; Jarmila KAŠPÁRKOVÁ, *„Und ist zur Gedächtnus, daß...“ Ženské františkánské kláštery a utváření paměti v kontextu nároků řádového dějepiscetví*, FHB 30/2, 2015, s. 369–386.

Historiografické a archivní zvyklosti v česko-moravské kapucínské provincii vycházely z nařízení provinčních kapitul, ministrů a historiků. U kapucínů, na rozdíl od jiných řádů (například jezuitů⁴ či františkánů⁵), se totiž nesetkáme skoro se žádnými generálními předpisy, které by nějak určovaly historiografickou a archivní praxi v řádu. Raně novověké řádové konstituce se k uchovávaní historické paměti nijak nevyjadřují a na žádné úrovni neznají ani úřady s ní spojené, například historika, knihovníka či archiváře. Předpis generální kapituly z roku 1536 pouze stanovuje zbudování generálního archivu při římském ústředí řádu.⁶ Dále až předpis generálního ministra z roku 1733 nařizuje, aby v každém klášteře byla zřízena funkce knihovníka.⁷ Jiné normy generálních ministrů či kapitul vyjadřujících se k historiografické činnosti se zatím nepodařilo dohledat. To však neznamená, že nejvyšším řádovým autoritám na péči o řádovou historii nezáleželo. Ba naopak z předmluv jednotlivých svazků tištěných dějin celého kapucínského řádu *Annales seu Sacrae historiae* (...) se dozvídáme, že jejich autoři byli jejich vypracování pověřeni generálními ministry. Z pramenů k dějinám česko-moravské provincie, které jsou dnes k dispozici v generálním archivu, lze usoudit, že v období raného novověku byly do Říma zaslány zprávy popisující chod jednotlivých provincií, především zápisy z jednání provinčních kapitul. Ale torzovitě dochování dalších pramenů k česko-moravské provincie ze 17. a 18. století v generálním archivu brání jakýmkoli dalším bližším závěrům. Na základě výskytu členů česko-moravské provincie v generálních řádových nekrologiích se lze domnívat, že do Říma byly kromě zpráv z provinčních kapitul posílány i katalogy členů provincie.⁹

Nejdůležitější předpis, který určoval historiografickou a archivní praxi v česko-moravské provincii ve sledovaném období, bylo nařízení tehdejšího provinčního vikáře a historika provincie → Seraffina Melchra z Głuchołaz vydané dne 24. 11. 1737.¹⁰ Tato latinsky psaná norma začíná větou, která v překladu zní: „Pozdrav a požehnání od Pána všem, kdo sepisují a čtou dějiny konventů“.

4 Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ – Markéta HOLUBOVÁ, *Ad quae ministeria talentum habet? Pro historico domus*, in: H. Bachhofer – K. Bobková-Valentová – T. Černušák (edd.), *Ordenshistoriografie*, s. 192–218.

5 M. ELBEL, *Bohemia Franciscana*, s. 97.

6 Vincenzo CRISCUOLO (ed.), *Acta Ordinis. Tabulae capitulorum generalium Fratrum Minorum Capuccinorum*, tom. I. 1529–1623 (=Monumenta Historica Ordinis Minorum Capuccinorum 32), Roma 2008, s. 21.

7 Matyáš BAJGER, *Kapucíni mezi svazky a policemi: správcové řádových knihoven*, in: M. Brčák – J. Wolf (edd.), *Pax et Bonum*, s. 205–218, s. 208; M. BRČÁK – R. ŠÍPEK, *The Libraries of Capuchin Convents*, s. 42.

8 Viz kapitola 2.1 Nejvýznamnější tištěné prameny.

9 M. BRČÁK, *Kapucíni* (v tisku).

10 Doslovné znění předpisu nalezneme opsané například na začátku diária konventu Mnichovo Hradiště. Národní knihovna (dále jen NK) Praha, Oddělení rukopisů a starých tisků, sign. IXC25, *Diarium domesticum Conventus Capuccinorum Hradiestensiis*, s. V–VI. (viz obr. č. 1–2). Normu

L. J. 1737

Scribentibus; et Legentibus Historiam fontentium
à Domino Salutem, et Benedictionem.

Omnia sed libertati adversa, dum aut operatione precepta tollit otia, aut prohibendo plura
refringit opera, quodam offendit conventibus: quorum alij adco antiquitatis
obstricti, ut omnia, quod novum aliquid videtur, velut cibum immaturalem Romachando
aversentur, alij non solâ vi directivâ negantur, ut ingenij, sed ut seroci vi coactiva
expectent curari. Isti sic lenia abudantiores novi flores non expendant, an non et
meliori antiquitate erutum excentibus defectibus suppleat, et novitatem contra leges
inductam ad perfectam antiquitatem reducat. Ita autem antiquitati patrocinantur,
pro futura posteritati nihil de Lyptis antiquam memoriâ dignam transcribi velint. Sicut velut
illi Athenienses, qui pro antiqua nova potius illegalitate tibi magis plura contederent Patrum
habere Polygenem, qui quod scribiti iustitias: fortiter plures audiebant, ait, hoc nunc est, quod
deplacet: scilicet propter quod Graecorum fidei dicitur, fides nulla studuit, ut reflecteret antiquitatem,
et antiquitatis fructus in posterum fideliter transulit: dum Polygenis avos per curam et carum
juvenibus libertatis magis, quam legum amica transijt, curavit.

Venero ergo dignus, ut novum sperat, ut suppravaeum fitteris inventum sedet Historia Religionis
progrediva studium ac institutum. Id enim antiquissimum hinc ingranite per Augustum incipit,
in omni hinc cuncta Republica institutum, in optima domus Religionibus et iustitiam, in nostra
Religione per Ordinationes Generales toties commendatum, aut in nostra Provincia a paucis profici-
sum, quorum aliqui usque ad tempora diligentissimi, ac exactissimi Scripserunt, et P. Luciani
Pragensis iudum roma fitteris et alia plura manu scriptum reliquerunt.

Reverent, mihi primum visum, dum merito decedens primis Provincia fitteris P. Luciani Pragensis
Provincia fitteris et ten diversis fragmentis per integrum primum Provincia fitteris
scripsit, et à pro calamum et Dilige, in cuius compositione, et traditione eorum Amicis pro-
cellis videmus, ad historiam dixerit, solite et urgenter quæque notabilia nostrorum temporum
congregavit, ad paulatim ad eas finis historia Provincia dixerit, dum ab eius obitu admodum
pauci aliquid notabile scriptum ad Archivum Provincia pervenerunt. Ut gò reconualescat,
et plus quæ ungi rejicit historia studium, et P. fitteris ararimi fitteris Historicos in
singulis conventibus instituit dixerit, et in conventu Hradistensis ad Epiphaniam Domini
instituit P. Emeramum Pragensem, quem omnibus boni, et veris Historici qualitatibus
ornatum reperit. Ille gò pro hinc gloria Religionis honore, et grata posteritatis
documento sedulam navit operam, ut possit ad liberos Generales indicis, qui pro directione
aliqua hinc communicat, spectat, aut ferri potest, dicta amittare non intermittat. Num
veri aliquid juxta Ordinem dixerit, notat, statim ad liberos indicis generales illum dixerit

Obr. 1 a 2: Nařízení → Serafina Melchra ze dne 24. 11. 1737 o historiografické praxi; NK Praha, Oddělení rukopisů a starých tisků, sign. IX C 25, Diarium domesticum Conventus Capucinum Hradistensis, s. V-VI.

Quoniam addat vs. in suo Diario scribit. A. 1737 die 29 Novemb. celebrata est Beatiſſimae B. Josephi ad titulum in indice ſecta Ordinis etc: addat 1737 die 29 Novemb. et sic totij quoties aliqđ ad hunc titulum in diario occurrit, quemadmodum alias in libris pagina notantur in indice, ita sic annus et dies.

Diarij domesticae copiam descriptionem dabunt ad Capitula et congregationes pro Archibus Provinciae Singuli Sacerdotes historici. Ut autem minuantur pro possibili laboris, non erit opus mixtore descriptionem indicem cum novis citationibus, sed ponantur solum litterae Alphabeticae indicis, deinde numerus tituli, et post haec citationes nova R. S. A. 1737 die 29 Novemb. et sic de alijs titulis et materijs. Resti descriptum diarium huius indicis sic ponantur citationes, ut ad indicem generalis Provinciae potint transferri, et citationes universaliter concordent.

Scripta historici domesticae, cum sint pars Archij, gaudere debent privilegio Archij, ut nempe bene custodita et clausa servantur, ne cuiusvis Curioſi aut diryptioni pateant.

ſum autem ad plurimos historiae titulos conscribendos et necessarios concurrens A. M. Guardiani locum non gravabitur suam operam prompti conferre, documenta et notitiam acrum libri historici communicare, ut occurrentia sua loco et ordine notare possit.

Si quidam huius indicis tituli leviori momenti viderentur, noverint nos si ſolum mirabilis sed et moris digna pro posteritatis notitia, ad Antecessorū huius memoria notanda scriptis, et ab ordinatissimis Religioſis minoris momenti res diligentissime non alijs emolumento notis.

Describantur facta cum omnibus circumstantijs iuxta historiae notissima elementa, quae sunt Persona, causa, tempus, modus, instrumentum, materia, res, aut etiam quia quae ubi etc. et quibus ut solatio conamine legatur ordinata compositione, quae meam imbecillitatem et Successorum industriam in continuandis Annalibus Provinciae adjuvet, anhelanter exopto.

ſpſat nobis Domini lanima illustratio, ut labor noster sit rectus, et gratus in oculis Domini per manus nostras virtutes Virorum illustrium patet facta vivant, et sint alijs norma vivendi, qui nostram bonam recognoscant intentionem, et operam, ac nobis exorabunt lucem, et Regnum aeternum

Josephus
 H. Sacerdos Capucinus
 Provinciae
 Capucinus

Předpis primárně stanovoval, že každý klášter má povinnost vést diárium domu a dále že z každé komunity do ústředí provincie budou každoročně zasílány výroční zprávy (tzv. *Historiae domesticae conventuum*) informující o zdejších dění. Kromě toho výnos upravoval i systém třídění archiválií v konventních archivech a sekundárně zapříčinil i vznik nové řady pamětních knih. Nařízení tedy určilo, jaké druhy informací se mají v historiografických pramenech zaznamenávat či které archiválie se mají v archivech uchovávat, čímž vlastně vymezilo pramennou základnu k našemu tématu.¹¹

2.1 NEJVÝZNAMNĚJŠÍ TIŠTĚNÉ PRAMENY

Na prvním místě je třeba uvést dobové několikaszvazkové dějiny celého řádu *Annales seu Sacrae historiae* (...), jejichž autory jsou →Zachariáš Boverius ze Saluzzy,¹² →Marcellinus De-Pise z Mâconu¹³ a →Silvestr Draghetta z Milána.¹⁴ Tyto analýzy popisují dějiny kapucínského řádu v letech 1525–1634,¹⁵ přičemž od druhého svazku je pozornost věnována i historii kapucínů v českých zemích, která se začala psát roku 1599, kdy do Prahy přišli první bratři. Analýzy jsou napsány v latinském jazyce, ale dočkaly se překladů i do ostatních evropských jazyků, což platí zejména pro první dva svazky.¹⁶

S analýzy celého kapucínského řádu úzce souvisí dílo →Karla Arenberga z Bruselu *Flores Seraphici* (...),¹⁷ obsahující podrobná elogia významných kapu-

před jejím vydáním projednala a schválila provinční kapitula, která se konala dne 30. 8. 1737 v Olomouci. TAMTĚŽ, s. V.

11 Srov. P. NORA, *Mezi paměť a historií*, s. 16–18.

12 Zacharia BOVERIUS SALUTI, *Annalium seu Sacrarum historiarum Ordinis Minorum S. Francisci, qui Capucini nuncupantur*, tom. I–II, Lugduni 1632–1639. První díl popisuje dějiny kapucínského řádu v letech 1525–1580 a druhý v letech 1580–1612.

13 Marcellino DE-PISE MATISCONENSIS, *Annalium seu Sacrarum historiarum Ordinis Minorum S. Francisci, qui Capucini nuncupantur*, tom. III, Lugduni 1676. Třetí díl líčí historii kapucínského řádu v letech 1613–1634.

14 Silvestro [DRAGHETTA] A MEDIOLANO, *Annales Ordinis Minorum Capuccinorum. Appendicis ad Tomum Tertium*, Pars I–II, Mediolani 1737. Jedná se o dodatky ke třetímu dílu analýz, který popisuje dějiny řádu v letech 1613–1634, přičemž první část se věnuje období 1613–1624 a druhá 1625–1634.

15 V 70. a 80. letech 19. století pokračoval v psaní řádových analýz kapucínů →Peregrinus Zattoni z Forlì, který dovedl dějiny řádu do roku 1725. Tyto novodobé analýzy se liší od předešlých svazků tím, že jsou psány v italštině a nikoli v latině. Peregrino [ZATTONI] DA FORLÌ, *Annali dell'Ordine dei frati minori cappuccini*, tom. I–IV, Milano 1882–1885.

16 Německý překlad, jehož autorem je →Maxmilián Münchsmair z Deggendorfu, poprvé vyšel pod názvem *Seraphischen Paradeys – Gartens, oder Jahrs – Geschichten, und Lebens – Beschreibungen, Deren in Tugenden und Wunderwercken vortrefflichen Männer deß Seraphischen Ordens der Mindern Brüder die Capucciner genannt*, tom. I–II, Salzburg 1664–1666. Max HEIMBUCHER, *Die Orden und Kongregationen der Katholischen Kirche*, tom. II, Paderborn – München – Wien 1933, s. 724; M. TURRADO, *Historia generalis*, tom. I, s. 437–439; Giunluca CRUDO, *Padre Zaccaria Boverio da Saluzzo e le sue annotazioni sui frati cappuccini della Calabria (1525–1612)*, Italia Francescana 85, 2010, s. 499–530, 506.

17 Carolus DE ARENBERG, *Flores Seraphici ex amoenis Annalium hortis Adm. R. P. F. Zachariae Boverii*

cínských řeholníků, a to včetně jejich vyobrazení.¹⁸ Text biogramů je z velké části převzat z Boveriových prvních dvou svazků letopisů, jež jsou samy o sobě do značné míry biografické, dalo by se dokonce říci, že jsou spíše dějinami předních kapucínských řeholníků než historií samotného řádu.¹⁹ Obdobné celoročkové dějiny, jejichž podstatnou část tvořily medailony významných členů řádu, vznikaly i v dalších řeholních společenstvích, například u cisterciáků.²⁰

Důležitým pramenem pro poznání daného tématu je rovněž několika-svazková edice *Bullarium Ordinis (...) Capucinatorum*,²¹ redigovaná →Michalem Wickartem z Zugu, jež obsahuje nejvýznamnější dokumenty kapucínského řádu vydané jednotlivými papeži či kongregacemi římské kurie.²²

V neposlední řadě zmiňme tištěné konstituce kapucínského řádu, které představují ideální řádovou normu pro chování bratří. První závazné kon-

Ordinis Fratrum. Minorum S. Francisci Capucinatorum Definitoris generalis collecti sive Icones vitae et gesta virorum illustrium, qui ab anno 1525 usque ad annum 1580 in eodem ordine miraculis et vitae sanctimonia claruere, compendiose descripta, Coloniae Agrippinae 1640; TÝŽ, Flores Seraphici ex amoenis Annalium hortis Adm. R. P. F. Zachariae Boverii Ordinis Fratrum Minorum S. Francisci Capucinatorum Definitoris generalis collecti sive Icones vitae et gesta virorum illustrium, qui ab anno 1580 usque ad annum 1612 in eodem ordine miraculis et vitae sanctimonia claruere, compendiose descripta, Coloniae Agrippinae 1642. Obě knihy pak dohromady byly vydány i v Praze, a to pod titulem: TÝŽ, Vitae et gesta virorum illustrium, qui in Ordine Fratrum Minorum Sancti Francisci Capucinatorum ab anno 1525 usque ad annum 1612 virtutibus, signis, miraculis ac vitae sanctimonia claruerunt. Ex Annalibus Boverianis compendiose descripta, Praegae 1694.

- 18 Podobné tituly byly psány i v jiných řeholních řádech, např. u jezuitů. Mathias TANNER, *Societas Jesu usque ad sanguinis et vitae profusionem militans, in Europa, Africa, Asia et America, contra gentiles, Mahometanos, Iudaeos, Haereticos, impios, pro Deo, fide, ecclesia, pietate sive Vita et mors eorum, qui ex Societate Jesu in causa fidei et virtutis propugnatae violente morte toto orbe sublatis sunt*, Praegae 1678; TÝŽ, *Societas Jesu apostolorum imitatrix sive Gesta praeclara et virtutes eorum, quae Societate Jesu in procuranda salute animarum, per apostolicas missiones, conciones, sacramentorum ministeria, evangelii inter fideles et infideles propagationem ceteraque munia apostolica, per totum orbem terrarum speciali zelo desudarunt. Pars prima Societatis Jesu Europaeae*, Praegae 1694. K tisku blíže Martin SVATOŠ, *Societas Jesu militans, imitans, laborans. Slavné skutky, ctnosti i mučednictví jezuitů v podání Matěje Tannera TJ., Karla Škréty a Johanna Georga Heinsche*, LF 118, 1995, s. 288–305.
- 19 Mezi „illustres“ byli řazeni ti řeholníci, kteří žili „svatý“ způsob života s veškerou pestrostí jeho projevů, zastávali vyšší řádové úřady nebo vynikli svou učeností (teologové, spisovatelé, kazatelé). V prostředí servitského řádu mezi věhlasné byl řazen stejný typ řeholníků. V Čapská v této souvislosti správně upozorňuje, že dobové představy o výjimečných členech řádu strukturovaly kolektivní paměť v řádu. V ČAPSKÁ, *Členové servitského řádu*, s. 347–349.
- 20 Augustinus SARTORIUS, *Cistercium bis tertium seu historia elogialis, in qua sacerrimi Ordinis Cisterciensis anno Domini 1698 a sui origine sexies seu bis ter secularis primordia, incrementa (...) recensentur*, Praegae 1700.
- 21 Michael [WICKART] A TUGIO (ed.), *Bullarium Ordinis Fratrum Minorum S. P. Francisci Capucinatorum, seu Collectio bullarum, brevium, decretorum, rescriptorum oraculorum etc, quae a Sede Apostolica pro Ordine Capucino emanarunt*, tom. I–VII, Romae 1740–1752.
- 22 V 19. století pak vyšly další tři novodobé svazky obsahující papežská nařízení pro kapucíny z druhé poloviny 18. století a z převážné většiny 19. století. Petrus Damianus [SEPP] A MÜNSTER (ed.), *Bullarium Ordinis Fratrum Minorum S. P. Francisci Capucinatorum, seu Collectio bullarum, brevium, decretorum, rescriptorum oraculorum etc, quae a Sede Apostolica pro Ordine Capucino emanarunt*, tom. I–III, Oeniponte 1883–1884.

stituce byly vyhlášeny na třetí generální kapitule kapucínů v Římě v roce 1536²³ (poprvé vytištěny v italštině v Neapoli v roce 1537).²⁴ Znění konstitucí se od roku 1536 v zásadě nezměnilo. K drobným úpravám došlo v letech 1552, 1575, 1609, 1638, 1643,²⁵ 1909 a 1925.²⁶ Nicméně podstatnější změna proběhla až v roce 1968 u příležitosti mimořádné generální kapituly, která zahájila dlouholetý proces jejich celkového přepracování tak, aby odpovídaly požadavkům II. vatikánského koncilu (1962–1965).²⁷

2.2 ARCHIVNÍ FOND KAPUCÍNI – PROVINCIALÁT A KONVENTY, PRAHA

Tento fond obsahuje stěžejní materiál pro studium dějin kapucínského řádu v českých zemích a vychází z něj i tato kniha. Uložen je v prvním oddělení Národního archivu v Praze a je v současné době skoro celý přístupný badatelům. Volně nelze studovat pouze osobní složky jednotlivých členů kapucínské provincie (označované jako *personalia*), dále prameny týkající se receptury kapucínského balzámu, jenž se vyráběl v kapucínské lékárně v Praze na Hradčanech,²⁸ část účetního materiálu z 19. a 20. století, spisy a rukopisy, které se vážou k pražskému loretánskému pokladu, a také veškeré vizitační protokoly. Přístup k těmto volně nevydávaným archiváliím lze získat jen se souhlasem archiváře Provincie kapucínů v České republice.

Fond obsahuje hlavně písemnosti z rozmezí let 1599–1950, tj. od příchodu prvních bratří kapucínů do českých zemí do dočasného zrušení jednotlivých kapucínských klášterů během Akce K.²⁹ Fond má poměrně velký rozsah, jeho

23 Hlavním autorem těchto konstitucí je druhý generální vikář kapucínského řádu →Bernardin Palli z Asti. M. TURRADO, *Historia generalis*, tom. I, s. 44–48, 51–52, 214–222; L. IRIARTE, *Der Franziskusorden*, s. 154–166.

24 Do slovenštiny konstituce přeložil: Pavel PRIHATNÝ (ed.), *Konstitúcie sv. Eufémie (Rím, 1536)*, *Studia Capuccinorum Boziniensia* 2, 2014, s. 13–67.

25 Text těchto konstitucí v originálním latinském znění lze nalézt v moderní edici: [Fidel ELIZONDO (ed.)], *Constitutiones Ordinis Fratrum Minorum Capuccinorum saeculorum decursu promulgatae*, tom. I, *Constitutiones antiquae (1529–1643)*, Romae 1980. Německý překlad konstitucí z roku 1643 lze nalézt v NA Praha, Archiv pražského arcibiskupství (dále jen APA), inv. č. 2071, sign. B65/18, *Regula und Testament sambt denen Constitutionibus der Mindern Brüder des heiligen Francisci Ordens, die Capuciner gennant*, Preßburg 1735.

26 Znění obou těchto konstitucí lze nalézt v [Fidel ELIZONDO (ed.)], *Constitutiones Ordinis Fratrum Minorum Capuccinorum saeculorum decursu promulgatae*, tom. II, *Constitutiones recentiores (1909–1925)*, Romae 1986 (editor neuveden).

27 K vývoji a rozboru kapucínských konstitucí: M. HEIMBUCHER, *Die Orden und Kongregationen*, tom. II, s. 728–729; P. MATĚJKA, *Prvopočátky kapucínského řádu*, s. 21–26, 38, 75–82.

28 Ke kapucínskému balzámu podrobněji Karel NESMĚRÁK – Jana KUNEŠOVÁ, *Farmaceutická historie kapucínského kláštera v Praze na Hradčanech. Část II. Kapucínský balzám (Balsamum capucinum)*, *Česká a slovenská farmacie* 64, 2015, s. 95–99.

29 Akce K je název pro násilnou likvidaci klášterů a mužských katolických řeholních řádů, která

Obr. 3: Začátek předmluvy konstitucí kapucínského řádu, na níž je ztvárněn motiv, že konstituce nejsou dílem světským, ale že byly dány od Boha; *Constitutiones Fratrum Minorum Sancti Francisci Capucinatorum*, Romae 1638, s. 3 (KPK Praha, sign. 108 07 D).

metráž je 62,85 běžných metrů. Obsahuje celkem 175 listin, 326 rukopisů, 630 inventarizačních čísel spisového materiálu uloženého ve 450 kartonech a 83 „map“. K lepší orientaci slouží dva podrobné inventáře, které navíc obsahují detailní místní, jmenný a věcný rejstřík.³⁰

Při převzetí fondu v roce 1950 z něj byly vyňaty listiny, které od té doby tvoří samostatnou část fondu. Vlastní fond byl dále dle tehdejších zvyklostí rozčleněn na rukopisy, spisy a mapy.³¹ Rukopisy jsou rázu historiografic-

proběhla v komunistickém Československu v dubnu 1950. Jiří HANUŠ – Jan STŘÍBRNÝ, *Stát a církev v roce 1950*, Brno 2000, s. 30–31, 50–67.

30 Karel BERÁNEK – Věra UHLÍŘOVÁ, *Inventář – Řádový archiv kapucínů, díl I. – Listiny (1364–1906)*, Praha 1969; Pavla BURDOVÁ – Marie ČERMÁKOVÁ, *Inventář – Řádový archiv kapucínů, díl II. – Akta (16.–20. století)*, Praha 1957.

31 K uspořádání archivního fondu *Kapucíni – provincialát a konventy*, Praha (dále jen ŘK) blíž P. BURDOVÁ – M. ČERMÁKOVÁ, *Inventář*, s. 13–15.

kého,³² liturgického,³³ teologického,³⁴ účetního³⁵ či biografického.³⁶ Dále mezi nimi nalezneme konvoluty svázané korespondence³⁷ či opisy nejruznějších nařízení.³⁸

Spisy se dále člení na podskupiny: *Ordo*, *Ecclesia* a *Provinciae*, přičemž při jejich pořádní se respektovalo historické uspořádání archivu, které proběhlo v roce 1770 (viz dále). Část *Ordo* obsahuje všeobecně řádové materiály.³⁹ Oddíl

-
- 32 Např. Národní archiv (dále jen NA) Praha, ŘK, Rkp., inv. č. 3, *Protocollum Capucinatorum Monasterii Coliniensis*, Pamětní kniha konventu v Kolíně 1660–1727 (z 18.in); inv. č. 4, *Liber Conventus Sutticensis Capucinatorum, isto anno e variis notatis noviter conscriptus, ut sequitur*, Pamětní kniha konventu v Sušici 1649–1727 (z roku 1715); inv. č. 56, *Notanda quaedam pro Conventu Pragensi in Hradschin ad S. Mariam Angelorum anno 1743*, Kniha poznámek hradčanských kvardiánů (z roku 1743). Nejstarší pamětní knihy jednotlivých konventů se do provinčního archivu dostaly v době sepisování provinčních letopisů (ve 20. letech 18. století), jimž sloužily jako podklady (viz 2.7.5.1 *Annales Patrum Capucinatorum Provinciae Boemiae*).
- 33 Jde o nejruznější seznamy odsloužených mší, k nimž kapucíni byli zavázáni především na základě zbožných nadání, např. NA Praha, ŘK, Rkp., inv. č. 57, *Consignatio Missarum cuiuslibet mensis quotidie celebratarum, instructa cum ordinatione et divisione tam in nostris ecclesiis, quam extraneis anno 1762*, Seznam bohoslužeb odsloužených členy konventu v Praze na Hradčanech (1762–1773); inv. č. 58, *Consignatio Missarum quotidie in nostra et Lauretana ac in extraneis ecclesiis celebratarum earumque divisio pro faciendocomputu mensili, instructa anno 1773*, Seznam bohoslužeb odsloužených členy konventu v Praze na Hradčanech (1773–1787).
- 34 Např. NA Praha, ŘK, Rkp., inv. č. 119, *Tractatus summulisticus sive Brevis in logicam Aristotelicam introductio*, Traktát o Aristotelově logice (z 17.2), inv. č. 121, *Offitiosus pietatis fasciculus cultu divino Magnae Matri Mariae debitus*, Pojednání o kultu P. Marie (z roku 1770).
- 35 Tyto rukopisy představují většinou deníky vydání, např. NA Praha, ŘK, Rkp., inv. č. 69, *Verzeichniss desz jenigen Geldte, so ausz Befehl Ihro Gräfl. Gnaden Herrn Herrn Ferdinand Christoph Poppel von Lobkowitz et Herrn Obristen Landt Hofmeister Königreichs Böheimbten, durch den Herrn Hauptman Johann Jacobum Buz, zu unser Lieben Frauen Loretau ist ausgeben worden, nach der Gotseel. Frauen Mutter Todt*, Deník vydání pražské Lorety 1654–1736; inv. č. 70, *Die Heiligen Allmosen denen Wohl Ehrwürdigen. PP. Capuciner in Münchengratz*, Deník vydání konventu Mnichovo Hradiště 1750–1800.
- 36 Jedná se především o nejruznější katalogy členů (např. NA Praha, ŘK, Rkp., inv. č. 34, 35, 36, 37, 37a, 43, 139, 140, 143, 144 atd.), nekrologia (např. TAMTÉŽ, inv. č. 33, 44), seznamy kandidátů vstupu (např. TAMTÉŽ, inv. č. 38, 53), profesní knihy (např. TAMTÉŽ, inv. č. 45, 47, 51, 52, 54, 298, 299, 300, 301, 305, 306, 312, 314 atd.) či knihy posudků na novice (TAMTÉŽ, inv. č. 46, 49, 50). Uváděny jsou biografické rukopisy pouze ze sledovaného období.
- 37 Např. NA Praha, ŘK, Rkp., inv. č. 5, *Correspondentia Romana ratione introducendorum in Boemiam Capucinatorum* (opisy korespondence s řádovým ústředím týkající se etablování kapucínského řádu v českých zemích 1597–1663); inv. č. 122, *Opisy korespondence s řádovým ústředím 1726–1749*.
- 38 Např. NA Praha, ŘK, Rkp., inv. č. 129, *Protocollum provinciae R. P. Procopii Nicolasburgensis pro tempore Ministri provinciae*, Provinční nařízení 1780–1783; inv. č. 134, *Decisiones et ordinationes in variis capitulis generalibus*, Nařízení generálních kapitul ze 17. a 18. století.
- 39 Např. NA Praha, ŘK, Spisy, inv. č. 1, kart. č. 1, *Katalog generálních ministrů (17. století)*; inv. č. 2, kart. č. 1, *Volby generálních představených a seznam generálních kapitul (1581–1947)*; inv. č. 3, kart. č. 2–3, *Nařízení generálních ministrů a kapitul tzv. Ordinationes generales (1618–1943)*, inv. č. 4–5, kart. č. 4–5, *Odpustková privilegia udělená kapucínskému řádu (1622–1775)*; inv. č. 6, kart. č. 5, *Papežské buly a dekrety týkající se česko-moravské provincie (1599–1776)*; inv. č. 7, kart. č. 5, *Papežské buly týkající se třetího řádu (1675–1782)*; inv. č. 8, kart. č. 6, *Papežské buly a dekrety vztahující se obecně ke kapucínskému řádu (1528–1925)*; inv. č. 9, kart. č. 6, *Generální vizitace česko-moravské provincie (1646–1927)*.

nazvaný *Ecclesia* se týká obecně církevních věcí (papežská nařízení k liturgii, vzdělání kněží atd.), ale najdeme zde i prameny vztahující se k řádovým slavnostem⁴⁰ a řeholní kázni.⁴¹ A konečně nejdůležitější podskupina *Provincie* zahrnuje materiály k provinčním kapitulám,⁴² nařízení provinčních ministrů,⁴³ zprávy z misíí v Polsku⁴⁴ a Rusku,⁴⁵ jichž se účastnili členové česko-moravské provincie, nebo výroční katalogy provincie.⁴⁶ Dále zde nalezneme personálie (řazeno dle jednotlivých řeholníků)⁴⁷ a korespondenci s církevními a světskými úřady.⁴⁸ K tomuto spisovému materiálu je řazen i soubor grafik, kreseb, hudebnin a tisků. Oddíl *Provincie* pak uzavírají prameny k jednotlivým kapucínským konventům a hospicům, které byly součástí česko-moravské provincie, přičemž jsou řazeny v abecedním pořádku.⁴⁹ Značnou část těchto archiválií tvoří vůbec nejstarší prameny k těmto klášterům, týkají se převážně jejich založení a výstavby a do provinčního archivu se dostaly v době sepisování provinčních análů.⁵⁰ Další raně novověké archiválie z konventních archivů se do tohoto fondu dostaly během druhé světové války, kdy byl fond poprvé pořádan odborníky. Další podstatnou část materiálů tvoří tzv. *Historiae domesticae conventuum*, což jsou „výroční“ zprávy o dění v jednotlivých konventech.⁵¹

Poslední oddíl „Mapy“ obsahuje plány jednotlivých konventů, mapy kapucínských provincií a několik novějších map fyzických a politických. Členění fondu, které zde bylo nastíněno, není vždy stoprocentní, zejména co se týče spisového materiálu, a místy se i překrývá, jak je ostatně u archivů řeholních řádů obvyklé.

Provinční archiv patrně vznikl záhy po ustavení Česko-rakousko-štyrského kapucínského generálního komisariátu v roce 1600.⁵² S jistotou víme

40 NA Praha, ŘK, Spisy, inv. č. 12, kart. č. 8, Slavnosti a jubilea slavená v česko-moravské provincii (1657–1929).

41 TAMTĚŽ, inv. č. 13, kart. č. 9, Řeholní kázeň a tresty (1602–1774).

42 TAMTĚŽ, inv. č. 24, kart. č. 113–115, Provinční a konventní kapituly (1642–1785).

43 TAMTĚŽ, inv. č. 25, kart. č. 120–121, Nařízení provinčních ministrů tzv. *Ordinationes provinciales* (18. století).

44 TAMTĚŽ, inv. č. 20, kart. č. 15–16, Misie v Polsku (1680–1762).

45 TAMTĚŽ, inv. č. 21, kart. č. 16–17, Misie v Rusku (1723–1779).

46 TAMTĚŽ, inv. č. 30, kart. č. 131–135, Výroční katalogy česko-rakouské a česko-moravské provincie (1618–1779).

47 TAMTĚŽ, inv. č. 31, kart. č. 139–194.

48 TAMTĚŽ, inv. č. 32, kart. č. 195, Korespondence s jinými kapucínskými provinciemi (1689–1884); inv. č. 51, kart. č. 205, Korespondence s řádovým ústředím (1604–1760); inv. č. 78, kart. č. 225–227, Korespondence s českými a moravskými arcibiskupy a biskupy a jednotlivými konzistory (1727–1950), inv. č. 83, kart. č. 232, Korespondence s panovníkem a jeho dvorem (1698–1841); inv. č. 85–87, kart. č. 234–235, Korespondence se světskými úřady, např. českým a moravským guberniem (1726–1837).

49 TAMTĚŽ, inv. č. 126–630, kart. č. 299–458.

50 Viz kapitola 2.7.5.1 *Annales Patrum Capucinatorum Provinciae Boemiae*.

51 Viz kapitola 2.7.4 *Historia domestica conventus*.

52 Pavel KNESPL, *Dějiny českého kapucínského provinčního archivu*, Praha 1949, s. 4–5.

o jeho existenci v roce 1673, kdy při rozdělení česko-rakouské provincie byla řešena i otázka dělení archiválií v dosavadním provinčním archivu, který sídlil ve Vídni,⁵³ dle územní proveniencie.⁵⁴ Péči o archiv měl na starosti nejdříve provinční sekretář (*Secretarius provinciae*), od 20. let 18. století provinční historik (*Chronista* či *Historicus provinciae*).⁵⁵ Od 30. let 18. století dohlížel na archiv provinční archivář (*Archivarius provinciae*) a první, kdo působil v tomto úřadu, byl →Beátus Rudovský z Horšovského Týna.⁵⁶ Archiv provincie, jenž se po vzniku česko-moravské provincie nacházel v Praze na Hradčanech, byl poprvé uspořádán na počátku 18. století →Lucianem Hlawáčzkem z Prahy, přičemž archiválie byly na rubu pouze očíslovány, ale nebyly dále blíže řazeny.⁵⁷

Podruhé byl archiv utříděn roku 1770, kdy již byly archiválie rozděleny dle obsahu, a to buď pod tituly jednotlivých konventů, anebo mezi tzv. *Communia*, která se dále dělila na *Communia Boemiae*, *Communia Moraviae*, *Communia Silesiae*, *Communia ordinis*, *Communia ecclesiae*, *Communia provinciae* a *Acta regia et alia saecularia*.⁵⁸ V roce 1781 →Viktor Lippert z Karlových Varů roztrídil archiválie, které se dostaly do provinčního archivu mezi lety 1770–1781.⁵⁹ K dalšímu uspořádání došlo v roce 1844, kdy byla nejnovější akta přiřazena k tematicky stejným starším spisům (dle registraturního plánu z roku 1770). Poté byl na základě rozhodnutí německých úřadů (podnět vzešel od Německé archivní komise) archiv částečně uspořádán spolu s dalšími klášterními archivy v Praze v roce 1941, což bylo poprvé, kdy byl fond pořádan odborníky,

53 Toto rozdělení však neproběhlo zcela důsledně, protože dnes v Provinzarchiv der Kapuzinerprovinz Österreich-Südtirol (dále jen PAKÖS), Niederlassung Wien, lze najít řadu pramenů k působení kapucínů v českých zemích (1599–1673). Tuto skutečnost na několika místech ve své monografii sděluje i →V. Rabas. V. RABAS, *Řád kapucínský*, s. 114, 117, 132–134; P. KNESPL, *Dějiny českého kapucínského provinčního archivu*, s. 10. Dále mi to potvrdila provinční archivářka rakousko-jihotyrolské provincie Mirjam Trojer, nicméně studium v tomto soukromém archivu mi i přes opakovanou snahu zatím nebylo umožněno. K tomuto archivu podrobněji viz kapitola 2.6 Zahraniční fondy a instituce.

54 KPK Praha, Rukopisy, inv. č. 394, *Liber quintus Rerum memorabilium Provinciae Boemiae, Austriae et Moraviae* (KPK Praha, Rukopisy, inv. č. 390–412, Provinční anály, tom. I–XXIV, dále jen jako *Annales Patrum Capucinatorum Provinciae Boemiae* a příslušný díl), s. 757–770.

55 Tato funkce je však v česko-moravské provincii doložena už od roku 1697, kdy ji zastával →Hilarius ze Schongau, který ji vykonával až do roku 1717. Ten však nepobýval v Praze, ale dlouhodobě byl členem vratislavského konventu, kde působil především jako kazatel při zdejším katedrálním kostele. NA Praha, ŘK, Rkp., inv. č. 98, *Protocollum seu Liber provinciae*, fol. 248r; P. MATĚJKÁ, *Literárně činní členové*, s. 222.

56 *Annales Patrum Capucinatorum Provinciae Boemiae*, tom. XVIII, s. 31 (1734).

57 P. KNESPL, *Dějiny českého kapucínského provinčního archivu*, s. 10.

58 Viz dobový inventář KPK Praha, Rkp., inv. č. 139, *Catalogus omnium instrumentorum originalium et aliorum scriptorum singulos Boemiae, Moraviae et Silesiae conventus in particulari, necnon totam Boemiae Provinciam et Ordinem nostrum Patrum Capucinatorum in communi concernentium*, in *Archivio provinciali Pragensi Hradschinensi repositum ac secundum signaturas literarum et numerorum facile inveniendorum, concinnatus anno 1770*.

59 NA Praha, ŘK, Spisy, inv. č. 74, kart. č. 221–223.

konkrétně archiváři z Archivu ministerstva vnitra Václavem Husou a Ivo Hollem, kteří provedli řadu přípravných kroků k modernímu utřídění archivu. V této době byly do fondu vloženy další archiválie ze 17. a 18. století z různých konventních archivů, proto jsou dnes archivní fondy jednotlivých kapucínských klášterů pro období raného novověku dosti mezerovitě dochované.⁶⁰ Na práci V. Husy a I. Holla pak navázaly v 50. letech 20. století archivářky tehdejšího Státního ústředního archivu Pavla Burdová a Marie Čermáková, které fond uspořádaly do současné podoby, přičemž opět vycházely z registračného pořádku z roku 1770 a provedly manipulaci spisů z let 1844–1950.⁶¹

2.3 ARCHIVNÍ FONDY JEDNOTLIVÝCH KAPUCÍNSKÝCH KONVENTŮ

Archivy jednotlivých českých a moravských kapucínských konventů jsou uloženy v Národním archivu,⁶² Moravském zemském archivu v Brně,⁶³ Zemském archivu v Opavě⁶⁴ a příslušných státních oblastních archivech.⁶⁵ Výjimku tvoří fond kapucínského hospice v Mělníku, jenž je uložen ve Státním okresním archivu Mělník,⁶⁶ a archiv konventu v Českých Budějovicích, jehož pozůstatek se v důsledku zrušení tohoto konventu za vlády Josefa II. dostal do fondu *Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II.*⁶⁷ Výše jsem uvedl, že archivy kapucínských konventů nejsou tolik poškozeny jako archivy jiných řeholních řádů. Přesto jsou některé fondy konventů nenávratně ztraceny. V době vlády Josefa II., Leopolda II. a Františka I. (II.) byly v důsledku zrušení kláštera rozchváčeny archivy řeholních domů Český Brod, Mnichovo Hradiště, Náměšť

60 Viz kapitola 2.3 Archivní fondy jednotlivých kapucínských konventů.

61 P. KNESPL, *Dějiny archivu české provincie řádu kapucínského*, s. 12; P. BURDOVÁ – M. ČERMÁKOVÁ, *Inventář*, s. 10–13.

62 NA Praha, Kapucíni Opočno.

63 MZA Brno uchovává fondy těchto kapucínských konventů a hospiců: Brno, Kyjov, Mikulov, Prostějov, Třebíč, Vyškov (obsahuje pouze pamětní knihu konventu z let 1714–1784 – *Protocollum Conventus Viscoviensis*) a Znojmo. Do fondu Kapucíni Mikulov se zásluhou moravského archiváře Jana Petra Cerroniho dostala i podstatná část archivu prostějovského konventu. Tento fond je v porovnání s fondy jiných konventů poměrně rozsáhlý a obsahuje řadu důležitých listin a nařízení papežů, generálních ministrů a olomouckých biskupů vztahujících se obecně k působení kapucínů na Moravě, díky čemuž je jedním z důležitějších fondů pro tuto problematiku.

64 V ZA Opava se nachází fondy konventů Olomouc (uložen v pobočce v Olomouci) a Fulnek.

65 SOA Plzeň spravuje fondy klášterů Horšovský Týn, Mariánská u Jáchymova (uložen v pobočce Klášter u Nepomuku), Sokolov (uložen v pobočce Klášter u Nepomuku) a Sušice. SOA Litoměřice má na starosti fondy řeholních domů Liberec, Litoměřice, Most, Rumburk, Zákupy a Žatec.

66 SOKA Mělník, Kapucínský klášter Mělník (1775–1949).

67 NA Praha, Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., inv. č. 2501, *Protocollum disciplinae temporalis et externae ad mandatam Suae Caesareo-Regiae et Apostolicae Maiestatis Josephi II.*, kniha normálíí kapucínského konventu v Českých Budějovicích (1781–1787); inv. č. 2728–2729, kart. č. 46, Pozůstatek archivu konventu kapucínů v Českých Budějovicích (1628–1787).

nad Oslavou, Praha – Nové Město, Jihlava a Vyškov.⁶⁸ Během rušení řeholních komunit za komunistického režimu (1950) byly nenávratně ztraceny archivy konventů v Chrudimi,⁶⁹ Kolíně⁷⁰ a Roudnici nad Labem. Pro úplnost dodávám, že konvent v Praze na Hradčanech nikdy neměl samostatný fond, archiválie, jež se k němu vztahovaly, byly ukládány v provinčním archivu, kde jsou uloženy dodnes.⁷¹

Třídění pramenů u kapucínů v rámci jejich konventních archivů⁷² souvisí s jejich historiografickou praxí: archiválie byly uspořádávány dle stejných témat (*Fundatio et Fabrica, Ecclesia, Capitula provincialia et Ordinationes provinciales, Lista familiae, Fratres defuncti, Parentes spirituales, Eleemosyna, Obsequia, Miscellanea* atd.), podle nichž byly řazeny pamětní knihy, diária a výroční zprávy konventů (tzv. *Historiae domesticae conventuum*). To mj. dokládají dobové inventáře konventních archivů v Horšovském Týně (z roku 1766, jeho autorem je →Viktor Lippert z Karlových Varů)⁷³ a v Sokolově (z roku 1777, jehož autorem je →Bartoloměj Smrž z Němčic).⁷⁴

2.4 KNIHOVNA PROVINCE KAPUCÍNŮ V ČESKÉ REPUBLICE

Tato knihovna je jednou z nejdůležitějších institucí pro zkoumání dějin kapucínského řádu a její sídlo je při konventu v Praze na Hradčanech. Fond knihovny, který je velice rozsáhlý, se začal vytvářet už při příchodu prvních kapucínů do Čech (1599).⁷⁵ Na provinční kapitule v roce 1997 bylo rozhodnuto znovu vytvořit Provinční knihovnu Provincie kapucínů v České republice,

68 O rozchvácení archivů hospice v Českém Brodě a konventu v Praze na Novém Městě, které nebyly předány do tehdejší univerzitní knihovny, informuje dopis ředitele knihovny Františka Posselta (1753–1825) zemskému guberniu ze dne 10. 6. 1811. Archiv Národní knihovny Praha, Věřejná a univerzitní knihovna Praha (1777–1918), inv. č. 508, kart. č. 82.

69 Archiv konventu v Chrudimi byl dle PhDr. Václava Pituchy, dlouholetého archiváře v SOA Zámorsk, nenávratně zničen v roce 1949, kdy kapucíni konvent opustili a jeho správu svěřili městu Chrudimi. P. PREISS, *Kapucínský kostel v Chrudimi*, s. 5.

70 M. JOUZOVÁ, *Kapucínský klášter v Kolíně*, s. 21–22. Materiály ze 17. a 18. století byly mj. z větší části nenávratně zničeny již při požáru konventu v roce 1796. TAMTĚŽ, s. 18.

71 NA Praha, ŘK, Spisy, inv. č. 354–408, kart. č. 362–382 (Praha-Hradčany), inv. č. 409–443, kart. č. 383–396 (Hradčanská Loreta).

72 Stejným způsobem podle uvedených témat jsou řazeny i archiválie vztahující se k jednotlivým řeholním domům v provinčním archivu v oddíle *Provincie* (TAMTĚŽ, inv. č. 126–630, kart. č. 299–458).

73 KPK Praha, Rkp., inv. č. 114, *Archivum Conventus Patrum Capucinatorum Teinicii, redactum in ordinem cura et opera P. Victorii Carolo-Thermensis, p. t. Guardiani anno MDCCLXVI*.

74 KPK Praha, Rkp., inv. č. 117, *Compendium rerum notabilium in archivio existentium in ordinem concinnatum juxta ordinationem novam A. R. P. Min. provincialis Vito-Fontani P. Abdonis anno Domini MDCCLXXVII. ab Adm. V. Patre Bartholomaeo Niemczicensi, p. t. Guardiano*.

75 K historii knihovny a k rozboru jejího fondu blíže: Matyáš BAJGER, *Česká františkánská knižní kultura. Knihovny minoritů, františkánů a kapucínů v průběhu staletí*, Rigorózní práce, FF Ostravské univerzity, Ostrava 2007, s. 467–474; TÝŽ, *Knihovny kapucínských klášterů*, s. 44–62; Marta

kteřá od té doby zahrnuje veškeré navrácené staré tisky a rukopisy z knihoven všech kapucínských konventů zabraných komunistickým režimem v roce 1950.⁷⁶ Hlavní část fondu knihovny se dnes nachází v hradčanském klášteře, menší část je umístěna v brněnské pobočce zřízené při kapucínském konventu sv. Kříže. V současné době obsahuje provinční knihovna na Hradčanech 545 středověkých a raně novověkých rukopisů,⁷⁷ cca 33 000 starých tisků, cca 5 000 knih z 19. a 20. století a rozsáhlou sbírku časopisů. V brněnské pobočce se nachází dalších cca 8 000 svazků (z toho je cca 6 500 starých tisků).⁷⁸

2.5 OSTATNÍ ARCHIVNÍ FONDY A INSTITUCE NACHÁZEJÍCÍ SE V ČESKÉ REPUBLICE

Další prameny se nacházejí mimo jiné ve fondech českých a moravských diecézí (*Archiv pražského arcibiskupství*,⁷⁹ *Archiv arcibiskupství Olo-*

HRADILOVÁ, *Rukopisy knihovny kapucínského konventu Panny Marie Andělské v Praze na Hradčanech ve světle dochovaných knižních katalogů*, Studie o rukopisech 35, 2005, s. 99–114, s. 99–105.

76 Kromě knihovny kapucínského konventu v Brně, která po navrácení zůstala na svém původním historickém místě, v Sušici, jež je dnes součástí sbírek Městského muzea v Sušici (Muzeum Šumavy), a v Roudnici nad Labem, která je součástí sbírek Národního muzea (viz oddíl 7.2 Řádové knihovny). M. BAJGER, *Knihovny kapucínských klášterů*, s. 60; Václav BOK, *Knihovna kapucínů v Sušici jako typická knihovna venkovského kláštera mezinárodního církevního řádu*, in: Jitka Radimská (ed.), *K výzkumu zámeckých, měštanských a církevních knihoven (=Opera Romantica 1)*, České Budějovice 2000, s. 225–238, s. 229; M. BRČÁK – R. ŠÍPEK, *The Libraries of Capuchin Convents*, s. 40.

77 Z nich nejdůležitější z hlediska mého výzkumu jsou rukopisy historiografického charakteru. Jedná se v první řadě o 24 svazků provinčních letopisů *Annales Patrum Capucinatorum Provinciae Boemiae*, dále o pamětní knihy, diára, kroniky a historie jednotlivých kapucínských řeholních domů (viz kapitola 2.7 Historiografické prameny). Výběrově k nejvýznamnějším rukopisům kapucínské provinční knihovny: Marie TOŠNEROVÁ (ed.), *Průvodce po rukopisných fondech v České republice*, tom. IV, *Rukopisné fondy centrálních a církevních knihoven v České republice*, Praha 2004, s. 205–209; M. HRADILOVÁ, *Rukopisy knihovny*, s. 105–113; TÁŽ, *Italština v knihovně kapucínského konventu na Hradčanech*, in: Alena Císařová-Smítková – Andrea Jelínková – Milada Svobodová (edd.), *Libri magistri muti sunt. Pocta Jaroslavě Kašparové*, Praha 2013, s. 335–346; TÁŽ, *Neznámý středověký rukopis nedělní postily Hortulus reginae z knihovny kláštera kapucínů v Žatci*, in: Eva Doležalová – Petr Sommer (edd.), *Středověký kaleidoskop pro muže s hůlkou. Věnováno Františku Šmahelovi k životnímu jubileu*, Praha 2016, s. 114–125.

78 <<http://knihovna.kapucini.cz/cz/praha.html>>.

79 NA Praha, APA, inv. č. 3058, kart. č. 1287, sign. D 23, Materiály týkající se výstavby kapucínského hospice v Českém Brodě (1744); inv. č. 3460, kart. č. 2099, sign. C 119/1g, Dokumenty ke kapucínským klášterům fungujícím v rámci pražské arcidiecéze (1600–1741); inv. č. 3677, kart. č. 2173, sign. C131/5a, Spisy týkající se kapucínských řeholních domů nacházejících se na území pražské arcidiecéze (1597–1847), mj. zde najdeme korespondenci, jež se týká uvedení řádu do českých zemí, konkrétně do Prahy v roce 1599. Část těchto dopisů je publikována jako příloha článku: F. TISCHER, *Uvedení řádu kapucínů*, s. 1–55. Konvolut opisů této korespondence také nalezneme v NA Praha, ŘK, Rkp., inv. č. 5.

mouc,⁸⁰ *Biskupská konzistoř Litoměřice I.*,⁸¹ *Biskupský archiv Hradec Králové*⁸²), přičemž ve fondech pražského a olomouckého arcibiskupství se jich dochovalo poměrně velké množství, naopak ve fondech litoměřického⁸³ a hradeckého biskupství se jedná o jednotliviny. Mezi těmito materiály většinou najdeme spisy týkající se výstavby a vysvěcení jednotlivých kapucínských konventů, konání sbírek a vymezení žebavých obvodů (tzv. *Terminebezirk*), případů poskytnutí azylu atd. V archivu pražského arcibiskupství kromě těchto obvyklých pramenů navíc nalezneme například zajímavou skupinu dopisů adresovaných arcibiskupovi Arnoštu Vojtěchovi z Harrachu (1598–1667), jejichž obsahem jsou spory týkající se jeho sekretáře →Valeriána Magniho.⁸⁴

Z dalších archivních fondů církevní proveniencí je potřeba zmínit fondy jiných řeholních řádů, jež byly s kapucíny v přímé interakci, zejména fondy františkánů či jezuitů.⁸⁵ Kromě toho mohou být relevantní i fondy farností,

80 ZA Opava, pob. Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 2044, kart. č. 422, sign. Bb62, Exempce kapucínských konventů z pravomocí biskupů, vizitace konventů, seznamy členů a představených konventů, řádové sliby; inv. č. 2045, kart. č. 422, sign. Bb63, kapucíni Brno (kromě obvyklých pramenů navíc prameny ke kopii obrazu P. Marie Pasovské; inv. č. 2046, kart. č. 422, sign. Bb64, kapucíni Fulnek; inv. č. 2047, kart. č. 423, sign. Bb65, kapucíni Jihlava; inv. č. 2048, kart. č. 423, sign. Bb66, kapucíni Kyjov; inv. č. 2049, kart. č. 423, sign. Bb67, kapucíni Mikulov; inv. č. 2050, kart. č. 423, sign. Bb68, kapucíni Náměšť nad Oslavou; inv. č. 2051, kart. č. 423, sign. Bb69, kapucíni Olomouc; inv. č. 2052, kart. č. 424, sign. Bb70, kapucíni Prostějov; inv. č. 2053, kart. č. 424, sign. Bb71, kapucíni Vyškov (navíc dokumenty k opravě kostela a poskytovanému deputátu konventu z biskupského velkostatku); inv. č. 2054, kart. č. 425, sign. Bb72, kapucíni Třebíč; inv. č. 2055, kart. č. 425, sign. Bb73, kapucíni Znojmo.

81 Fondy spojené s činností litoměřického biskupství v 17. a 18. století jsou dochovány velice torzovitě, archiv biskupství byl totiž značně poničen během tzv. slezských válek. K tomu jsou navíc tyto fondy zatím velmi málo archivně zpracovány. Na základě konzultace s jejich archivní správkyní Mgr. Danielou Brokešovou je možné usuzovat, že doklady k interakci kapucínského řádu a litoměřického biskupství by se mohly dochovat v knihách emanat a v protokolech ze zasedání konzistoře. Nicméně výsledek hledání, který by byl velmi časově náročný, je nejistý, z toho důvodu od něj bylo upuštěno, a to i vzhledem k tomu, že v ostatních archivech diecéze, jež fungovaly ve sledovaném období, tento problém neexistuje.

82 Např. SOkA Hradec Králové, Biskupský archiv Hradec Králové, inv. č. 860, kart. č. 58, sign. IV i 35 (BB 6), Poskytnutí azylu v klášteře kapucínů v Opočně Antonínovi Fuxovi, výběřčímu berní z Trutnova, a Leopoldovi Dankemu, inspektorovi berní z Trutnova, kteří byli stíháni za zpronevěru peněz (1766).

83 Z ostatních fondů spojených s litoměřickým biskupstvím je třeba ještě upozornit na tzv. Valdštejskou sbírku, kde se též nachází několik archiválií týkajících se dějin kapucínského řádu, například: SOA Litoměřice, Valdštejská sbírka, inv. č. 4780, Materiály týkající se podmínek správy kazatelny ve farním kostele sv. Martina v Třebíči kapucíny (z let 1687–1697); inv. č. 4812, Výroční katalog česko-moravské provincie z roku 1779. V ostatních fondech spojených s litoměřickým biskupstvím (Biskupství Litoměřice – Sbíрка Listin, Kapitula Litoměřice, Biskupství Litoměřice – Ordinariát, tzv. Schlenzova sbírka) se dle jejich inventářů a prozatímních soupisů k našemu tématu žádné archivální nenacházejí.

84 NA Praha, APA, inv. č. 4107, kart. č. 2734, sign. D151/2a, Korespondence z let 1629–1667 adresovaná arcibiskupovi Harrachovi týkající se jeho spolupracovníka →Valeriána Magniho.

85 Například MZA Brno, Jezuité Brno, inv. č. 856–857, kart. č. 13, sign. 63 K, L, Spory mezi kapucíny a jezuity o zpovídání při městských žalářích (1670). Další příklady pramenů z této proveniencí jsou uváděny průběžně.

v jejichž obvodu fungoval kapucínský klášter, nebo těch, při nichž kapucíni duchovně vypomáhali.⁸⁶

Dále bych chtěl upozornit na skutečnost, že prameny ke kapucínské tematice lze nalézt i v rodinných archivech řady šlechtických rodů,⁸⁷ protože mnoho z nich (Colloredové z Wallsee, Ditrichštejnové, Lobkovicové, Trauttmansdorffové, Valdštejnové atd.) bylo s kapucíny v blízkém kontaktu. Jedná se nejčastěji o nejrůznější zbožné nadace učiněné ve prospěch tohoto řádu,⁸⁸ ale vyskytují se zde i další prameny, například pamětní knihy⁸⁹ a diára⁹⁰ konventů, oslavné spisy na šlechtické podporovatele,⁹¹ jejichž autory byli kapucínští řeholníci, či materiály týkající se vstupu jednotlivých šlechticů do řádových terciářských komunit.⁹² Ze všech archivních fondů šlechtických rodů, které byly v přímé interakci s kapucíny, je obzvláště důležitý Rodinný archiv Lobkoviců, Roudnice nad Labem,⁹³ který obsahuje prameny k fungování jejich nejvýznamnějšího poutního místa v českých zemích, k hradčanské Loretě či k historii konventu v Roudnici nad Labem, jelikož členové roudnické větve Lobkoviců vystupovali jako patroni obou těchto institucí.⁹⁴

86 Viz kapitola 6. Mezi konventem a světem.

87 Na tuto skupinu pramenů, tj. rodinných a velkostatkových fondů, které jsou v souvislosti s dějinami řeholních řádů obecně neprávem málo využívány, též poukazují autoři monografie o jezuitském klášteře v Telči, kteří ji bohatě využili v rámci tohoto výzkumu. I. ČORNEJOVÁ - J. M. HAVLÍK - J. HRDLIČKA (edd.), *Telč a jezuité. Řád a jeho mecenáši*, Praha 2020, s. 63–73.

88 Např. SOA Praha, Rodinný archiv Valdštejnů, Mnichovo Hradiště, inv. č. 4436, kart. č. 261, sign. VI-4, Zbožné nadání Marie Markéty z Valdštejna ve prospěch kapucínské Lorety v Praze na Hradčanech ve výši 30 000 zl. (1725); MZA Brno, G144 Rodinný archiv Chorynských, Veselí nad Moravou, inv. č. 256, Listina, kterou se kapucínský klášter v Brně zavazuje vzpomenout v modlitbách a bohoslužbách na rod Walldorfů (1731).

89 MZA Brno, G 140 Rodinný archiv Ditrichštejnů, inv. č. 605, *Monumenta Familiae Niclasburgensis Ordinis Minorum S. P. Franc. Capucinatorum in ordinem congesta anno 1769*; Lobkowiczké sbírky Nelahozeves, Rodinný archiv Lobkoviců, Roudnice nad Labem (dále jen RALR), sign. R5/25a, *Protocolum Conventus Roudnicensis*, Pamětní kniha konventu Roudnice nad Labem (1615–1771), zal. 1734.

90 Lobkowiczké sbírky Nelahozeves, RALR, sign. R5/25b, *Diarium Conventus Raudnicensis*, Diarium konventu Roudnice nad Labem (1737–1751); sign. R5/25c, *Ephemeris Conventus Raudnicensis, pars II*, Diarium konventu Roudnice nad Labem (1752–1775); sign. R5/25d, *Diarium Conventus Raudnicensis, pars III*, Diarium konventu Roudnice nad Labem (1776–1778).

91 Např. SOA Zámrsr, Rodinný archiv Černínů-Morzinů, Vrchlabí, inv. č. 245, Pamětní spis o morzinské nadaci ve prospěch kláštera kapucínů v Sušici (18.ex); SOA Praha, Rodinný archiv Valdštejnů, Mnichovo Hradiště, inv. č. 338, *CLarer MarCt VnD safft oder Ein kostbaher in dem Waldt hell leuchender Stein*, Oslavný německy psaný rukopis na Vincence z Valdštejna, jehož autorem je neznámý kapucínský řeholník (1755).

92 Např. SOA Zámrsr, Rodinný archiv Černínů-Morzinů, Vrchlabí, inv. č. 568, Jan Rudolf Morzin spolu s manželkou a syny byli přijati mezi terciáře kapucínského řádu (28. 11. 1695, Brno); SOA Zámrsr, Rodinný archiv Lesliů, Nové Město nad Metují, inv. č. 264, Jakub Arnošt Leslie s manželkou byli přijati mezi terciáře kapucínského řádu (5. 1. 1701, Praha-Hradčany).

93 Tento fond mimo jiné obsahuje hudební archiv pražské Lorety, ale bohužel je v současné době obtížně zpřístupňován odborné veřejnosti.

94 Např. RALR, sign. E9/132, Lobkovicí hrobka v kapucínském kostele v Roudnici nad Labem; R5/24, Založení a stavba kapucínského kláštera v Roudnici nad Labem, jeho rozšiřování a opravy; R7/43–49, Pražská Loreta – patronát a opravy.

S rodinnými archivy šlechtických rodů, jež materiálně podporovaly kapucínský řád, úzce souvisejí i archivní fondy týkající se správy jejich panství a velkostatků. Prameny z těchto fondů se většinou vztahují k předávání pravidelných deputátů či jednotlivých finančních vydání učiněných k zajištění provozu jednotlivých kapucínských konventů či poutních míst.⁹⁵ Samozřejmě se nejedná pouze o fondy šlechtických velkostatků, ale relevantní mohou být i církevní velkostatky (biskupství, kapitul, řeholních řádů atd.), pokud jejich majitelé hmotně podporovali kapucínský řád.⁹⁶

Prameny k dějinám kapucínů se ukrývají i v archivech měst, v nichž kapucíni působili, jak velmi dobře ukázali ve svých člancích M. Tejček a D. Novotný, kteří popsali působení kapucínského řádu v Brně⁹⁷ a Chrudimi,⁹⁸ přičemž vycházeli především z úředních městských knih (městského rychtáře, testamentů, počtů atd.), ale i bohatého aktového materiálu městské provenience.

V důsledku zrušení některých kapucínských konventů za vlády Josefa II. se několik rukopisů⁹⁹ z knihoven a archivů přináležejícím k těmto klášterům dostalo především do Národní knihovny České republiky v Praze,¹⁰⁰

95 Např. SOA Třeboň, Velkostatek Hluboká nad Vltavou, Starý archiv do roku 1793, inv. č. 222, kart. č. 6, sign. I 3K beta No 1, Materiály k pravidelnému deputátu (60 sáhů palivového dřeva z lesů hlubockého panství), kteří dostávali českobudějovičtí kapucíni od roku 1630 až do zrušení jejich konventu roku 1786; ZA Opava, Velkostatek Fulnek, inv. č. 1956, kart. č. 73, sign. XXII/2, Účty velkostatku týkající se podpory fulneckých kapucínů (1720–1773).

96 Např. ZA Opava, Velkostatek Sovinec-Dolní Dlouhá Loučka, inv. č. 851, kart. č. 18, Řád německých rytířů poskytuje kapucínům v Prudniku deputátní dřevo (1660); ZA Opava, pobočka Olomouc, Metropolitní kapitul Olomouc, inv. č. 4445, kart. č. 558, sign. HIIIa105, Pivní deputát pro olomoucké kapucíny (1758–1794).

97 M. TEJČEK, *Kapucíni v Brně*, s. 145–200.

98 David NOVOTNÝ, *Stavební a historický vývoj kapucínského konventu v Chrudimi*, Chrudimský vlastivědný sborník 21, 2017, s. 155–201; TÝŽ, *Nad počátky kapucínského konventu v Chrudimi*, Sborník východočeských archivů 16, 2018, s. 33–64.

99 Několik rukopisů z těchto zaniklých knihoven se dostalo i do dalších fondů, např. MZA Brno, G13 Sběrka Historického spolku Brno, inv. č. 270, *Historia Conventus Gajensis ab anno 1746*, Diárium konventu Kyjov (1710) 1760–1785; MZA Brno, G10 Sběrka rukopisů Moravského zemského archivu, inv. č. 327, *Necrologium Conventus Capucinatorum Iglaviae*, Nekrologium česko-moravské provincie 1600–1787 (z roku 1769), uchovávané v konventu Jihlava; inv. č. 397, *Catalogus Patrum et Fratrum pie in Domino defunctorum ordinatione A. V. P. Romedii Teinicensis, p. t. Guardiani, conscriptus in ordinem, redactus in Conventu Viscoviensi anno 1770*, Nekrologium česko-moravské provincie 1600–1787 (z roku 1770), uchované v konventu Vyškov.

100 NK Praha, Oddělení rukopisů a starých tisků, sign. I A 31, *Protocollum Conventus Fratrum Minorum Seraphici Patriarchae S. Francisci Capucinatorum loci hujus Bohemo-Budvicensis ad S. Annam ab initio foundationis, erectionis, consecrationis, clausurae etc. etc. instructum et inchoatum sub Superioratu A. V. P. Polycarpi Neo-Coliniensis, eiusdem loci p. t. Guardiani et Novitiorum Magistri anno reperatea Salutis M.D.C.CXXXVIII.*, Pamětní kniha konventu v Českých Budějovicích 1614–1785 (z roku 1738); IX C 25, *Diarium domesticum Conventus Capucinatorum Hradistensis*, Diárium konventu v Mnichově Hradišti (1737–1782); XII G 18b, *Necrologium Fratrum Minorum Capucinatorum Provinciae Austriacae spectans ad saec. XVII. et XVIII.*, Nekrologium česko-moravské a rakouské provincie 1600–1767 (z roku 1767); XIII G 21, *Necrologium Ordinis Capucinatorum Provinciae Austriacae saec. XVII. et XVIII.*, Nekrologium česko-moravské a rakouské provincie 1600–1749 (z 18.in); XIV C 5, *Syllabus Patrum*

Knihovny Národního muzea¹⁰¹ a do Vědecké knihovny v Olomouci.¹⁰² Dále se řada pramenů kapucínské provenience z archivních fondů těchto nuceně zaniklých řeholních domů zásluhou sběratelské činnosti moravských archivářů Jana Petra Cerroniho¹⁰³ a Antonína Bočka¹⁰⁴ nachází v jejich archivních sbírkách.

V neposlední řadě mohou k poznání této problematiky posloužit fondy českého (Publicum,¹⁰⁵ Fundační komise,¹⁰⁶ Duchovní komise,¹⁰⁷ Komise pro likvidaci náboženských bratrstev¹⁰⁸) a moravského (Gubernium¹⁰⁹ a Guber-

et Fratrum nec non Parentum, qui in Domino obiverunt, Katalog česko-moravské provincie 1763–1802 (z roku 1765); XIV H 34, *Catalogus Fratrum Minorum Capucinatorum*, Katalog česko-moravské provincie 1681–1781 (z roku 1750).

- 101 Knihovna Národního muzea, Oddělení rukopisů a starých tisků, sign. VIII. D 33, *Protocollum Conventus Hradistiensis Patrum Capucinatorum*, Pamětní kniha konventu v Mnichově Hradišti 1690–1803 (z roku 1714).
- 102 Vědecká knihovna Olomouc, sign. M I 67, *Catalogus Fratrum Capucinatorum in Boemia, Moravia, Silesia et Austria ab anno 1606 defunctorum et anno 1714 in mense Junio Nicolspurgi neo-descriptus*, Nekrologium česko-moravské a rakouské provincie 1606–1757 (z roku 1714).
- 103 MZA Brno, G12 Cerroniho sbírka I, inv. č. 28a, fol. 18v, Poznámky k dějinám konventu v Mikulově; I, inv. č. 73, fol. 57v, Poznámky k dějinám konventu v Brně; II, inv. č. 58, fol. 8r, Opis pramene popisujícího vyhnání kapucínů z Olomouce v roce 1619; II, inv. č. 249/9, fol. 9r, Poznámky k dějinám konventu kapucínů v Třebíči.
- 104 MZA Brno, G1 Bočkova sbírka, inv. č. 5248, Inventář archivu konventu Mikulov (18.med); inv. č. 5249–5251, Korespondence a výpis z jihlavské městské knihy týkající se rozšíření konventu v Jihlavě, stavbě musela ustoupit část opevnění města (1638); inv. č. 5252, *Historia domestica Conventus Trebitschensis* (18. med).
- 105 Např. NA Praha, České gubernium – Publicum, inv. č. 2259, kart. č. 2744, sign. 145/145–154, Dotace řádu kapucínů a františkánů (1786); inv. č. 2358, kart. č. 3757, sign. 96/8, Záležitosti jmění arcibratrstva Ježíš, Marie a Josef fungujícího při hradčanské Loreť (1786–1795).
- 106 Např. NA Praha, České gubernium – Fundační komise (dále jen ČG – FK), inv. č. 74, kart. č. 82, sign. KI/1–12, Nadace a inventáře majetku konventu a Lorety v Praze na Hradčanech (1734–1782); inv. č. 107, kart. č. 110, sign. S VII/2, Spisy týkající se využití kapucínských řeholníků v duchovní správě (1779); inv. č. 491, kart. č. 306, sign. M2/3, 7, Nadace a inventáře majetku při konventu v Mnichově Hradišti (1710–1815).
- 107 Např. NA Praha, České gubernium – Duchovní komise, inv. č. 16, kart. č. 29, sign. D-11, materiály ke klášterům v Českých Budějovicích, Českém Brodě a Praha-Nové Město; inv. č. 44, kart. č. 75, sign. F24/1–2 (Mělník); inv. č. 48, kart. č. 76, sign. F29/1 (Žatec); inv. č. 50, kart. č. 76, sign. F33 (Litoměřice); inv. č. 52, kart. č. 76, sign. F35 (Horšovský Týn); inv. č. 61, kart. č. 77, sign. F59 (Mnichovo Hradiště); inv. č. 66, kart. č. 77, sign. F67 (Mariánská u Jáchymova).
- 108 Např. NA Praha, České gubernium – Komise pro likvidaci náboženských bratrstev (dále jen NB), inv. č. 66, kart. č. 22, sign. II/37, terciáři v Zákupcech; inv. č. 244, kart. č. 55, sign. VII/7, terciáři v Chrudimi; inv. č. 655, kart. č. 133, sign. XVII/55, Arcibratrstvo Ježíše, P. Marie a sv. Josefa.
- 109 Např. MZA Brno, B1 Gubernium, inv. č. 1138, kart. č. 493, sign. F10/7, Nadace bývalého plukovníka Františka barona Trencka pro kapucínský klášter v Brně (1753–1776); inv. č. 1277, kart. č. 547, sign. G13/10, Vizitace kapucínských klášterů na Moravě (1726–1761); inv. č. 1277, kart. č. 547, sign. G13/16, Povolení pro generálního ministra či jím pověřeného kapucína provádět vizitace moravských klášterů (1667–1780); inv. č. 1329, kart. č. 563, sign. G65, Materiály k výstavbě kapucínského konventu v Kyjově (1708–1723); inv. č. 1420, kart. č. 583, sign. G157, Nařízení týkající se zrušení řádových klášterů kapucínů – provádění soupisů majetku, zaopatření řeholníků atd. (1782–1783); inv. č. 2614, kart. č. 1278, sign. N27, Udělení souhlasu hraběti Bedřichu Vilému Haugwitzovi k zřízení hospice pro kapucíny při zámku v Náměšti nad Oslavou (1762); inv. č. 2873, kart. č. 1424, sign. P8, Materiály k vzniku hospice kapucínů v Prostějově (1749–1763); inv. č. 3862,

nium církevní oddělení¹¹⁰) gubernia, kde lze též získat prameny popisující působení kapucínů ve sledovaném období. Ty se většinou týkají jednotlivých nadací učiněných ve prospěch kapucínských konventů, povolení nutných k výstavbě těchto domů a následně pak i rušení některých řádových klášterů v josefínském období.¹¹¹

2.6 ZAHRANIČNÍ FONDY A INSTITUCE

Na prvním místě je potřeba zmínit instituce sídlící na území dnešního Rakouska, z nichž nejdůležitější je provinční archiv kapucínské provincie Rakousko – Jižní Tyrolsko s centrem v Innsbrucku (*Provinzarchiv der Kapuzinerprovinz Österreich-Südtirol*).¹¹² Jeho součástí jsou historické archivy všech provincií,¹¹³ které byly do této současné velké provincie postupně sloučeny, a proto obsahuje i provinční archiv bývalé vídeňské kapucínské provincie uchovávaný při jeho vídeňské pobočce. V něm lze nalézt i řadu pramenů k raně novověkým dějinám kapucínů v českých zemích, a to především z let 1599–1673,¹¹⁴ neboť české, moravské a slezské konventy byly tehdy součástí

kart. č. 2060, sign. T148, Spisy týkající se vymezení žebavého obvodu pro kapucínský klášter v Třebíči (1703–1712).

- 110 Např. MZA Brno, B2 Gubernium církevní oddělení, inv. č. 508, 533, 600, 606, 611, 630, 645, 650, 661, 671, 674, 1386, 1867, 2020: Nadace ve prospěch kapucínů v Brně (1760–1784); inv. č. 536, 1391: Nadace ve prospěch kapucínů v Mikulově (1764–1776); inv. č. 838, 907, 1900: Nadace ve prospěch kapucínů v Olomouci (1773–1780); inv. č. 1204, 1597: Nadace ve prospěch kapucínů ve Znojmě (1776–1777); inv. č. 1294, 1296, 1918: Nadace ve prospěch kapucínů v Kyjově (1764–1780); inv. č. 1449, Materiály týkající se zrušení kapucínských klášterů v Prostějově, Kyjově, Mikulově a Náměšti nad Oslavou (1784–1785).
- 111 K využití těchto pramenů při studiu řeholních řádů blíže Rudolf SANDER, *České zemské gubernium a církevní záležitosti v době josefínské*, SAP 45/1, 1995, s. 73–130.
- 112 Provinční archiv kapucínské provincie Rakousko–Jižní Tyrolsko sídlí při provinční centrále v Innsbrucku, ale má další dvě pobočky ve Vídni, kde lze nalézt historický archiv vídeňské provincie, a Brixenu. <<https://www.kapuziner.at/kapuziner/verwaltung/provinzarchiv/>>.
- 113 Například ve fondu bývalé tyrolské provincie lze najít oslavný životopis → Valeriána Magniho či opis relace → Františka z Rozdražova určené Kongregaci pro šíření víry o kapucínských misích v českých zemích v letech 1624–1649. PAKÖS Innsbruck, Provinzarchiv der ehem. Nordtiroler Kapuzinerprovinz (dále jen PANTP), sign. Fasc. 36b/45, *Valeriani Magni Mediolanensis Ordinis Fratrum Minorum Capucinatorum Provinciae Bohemo-Austriacae Provincialis et Misionarii apostolici vita et gesta a R. P. Nicolao Lucensis, eiusdem Ordinis Concionatore, collecta anno 1662 et a F. Ludovico de Salice, eiusdem Ordinis Sacerdote, aucta et locupletata anno 1664*; PAKÖS Innsbruck, PANTP, sign. Fasc. 36a/13, *Relatio P. Francisci a Polonia de missione sua in Boemia ad S. Congregationem de Propaganda Fide 1624–1649*. Originál relace uložen v: Archivio della S. Congregazione de Propaganda Fide (dále jen APF), SOCG, tom. 217, fol. 141r–151v.
- 114 Např. jsou zde uchovávané *Annales Patrum Capucinatorum Provinciae Bohemo-Austriacae*, které popisují dějiny česko-rakouské a následně již jen rakouské provincie v letech 1600–1699, jejichž hlavním autorem je → Meinrad Staudinger z Mnichova. Ten na nich pracoval s jistotou od poloviny 80. let 17. století zřejmě až do své smrti roku 1693. P. Meinrad dovedl dějiny této provincie od jejich prvopočátků až téměř do své současnosti, a to konkrétně do roku 1691. PAKÖS, Nieder-

tzv. česko-rakouské provincie, jejíž centrum se v letech 1612–1673 nacházelo ve Vídni.¹¹⁵

Dále bych chtěl upozornit, že řadu doplňujících dokumentů k raně novověké historii česko-moravské provincie, jež se především týkají interakce řádu s panovnickou rodinou Habsburků, lze nalézt i v *Österreichisches Staatsarchiv Wien* (Haus-, Hof- und Staatsarchiv,¹¹⁶ Allgemeines Verwaltungsarchiv,¹¹⁷ Finanz- und Hofkammerarchiv¹¹⁸). V Rakousku se nachází ještě jedno důležité badatelské centrum, a to Provinční knihovna rakouských kapucínů v Innsbrucku (*Provinzbibliothek der Kapuzinerprovinz Österreich-Südtirol*).¹¹⁹

K poznání kapucínských konventů ve Slezsku, které rovněž bývaly součástí česko-moravské kapucínské provincie, slouží především fondy a sbírky vědeckých institucí sídlících v dnešní Vratislavi. Jedná se hlavně o *Archiwum Państwowe we Wrocławiu*, kde jsou uloženy archivní fondy čtyř¹²⁰ ze šesti kapucínských řeholních domů nacházejících se ve Slezsku v období raného novověku. Všechny fondy lze v současné době volně studovat, ale bohužel jen ke dvěma z nich (Svidnice, Břeh) existuje moderní inventář. Fondy klášterů Vratislav a Nisa stále čekají na své moderní uspořádání. Při jejich studiu je

lassung Wien, Provinzarchiv der ehem. Wiener Provinz; *Annales Patrum Capucinatorum Provinciae Bohemo-Austriacae* (bez signatury).

- 115 Viz podkapitoly 4.2 Dějiny kapucínů v česko-rakouském prostoru (1603–1618) a 4.3 Kapucínský řád a jeho působení za třicetileté války (1618–1648).
- 116 Österreichisches Staatsarchiv Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv (dále jen ÖStA HHStA Wien), Diplomatie und Außenpolitik vor 1848, Österreichische Geheime Staatsregistratur, Akten, inv. č. 12-16, Prameny k rozdělení česko-rakouské provincie (1671–1679).
- 117 Österreichisches Staatsarchiv Wien, Allgemeines Verwaltungsarchiv (dále jen ÖStA AVA Wien), Unterricht und Kultus, Alter Kultus, Katholischer Kultus, Akten, inv. č. 845-2, Kapuziner in genere und in Prag (1676–1848); inv. č. 872-4, Kapuziner in genere und in Brünn (1652–1848); inv. č. 873-2, Kapuziner zu Breslau, Fulnek, Gaja und Iglau – Protokollabschriften (1674–1709); inv. č. 873-3, Kapuziner zu Namiest, Nikolsburg und Prossnitz (1756–1799); inv. č. 873-4, Kapuziner zu Olmütz, Schweidnitz, Trebitsch, Wischau und Znaim (1784–1847); Unterricht und Kultus, Stiftungshofbuchhaltung, Fasc. 435 – přehled majetku kapucínů v Praze na Hradčanech a na Novém Městě (1783–1784); Fasc. 437 – přehled majetku kapucínů v Českých Budějovicích a Sušici (1783–1784); Fasc. 446, inventáře majetku klášterů Praha-Hradčany, Praha-Nové Město, Litoměřice, České Budějovice, Český Brod (1786); Fasc. 470 – inventář majetku zrušeného konventu v Praze na Novém Městě (1795).
- 118 Österreichisches Staatsarchiv Wien, Finanz- und Hofkammerarchiv, Alte Hofkammer, Hoffinanz, Niederösterreichische Herrschaftsaktten, W 61/B/22 Wien, Kirchen und Klöster: Kapuziner (1600–1732).
- 119 Provinční knihovna kapucínské provincie Rakousko-Jižní Tyrolsko sídlí při provinční centrále v Innsbrucku, ale má pobočku i v Brixenu. <<https://www.kapuziner.at/kapuziner/verwaltung/bibliothek/>>.
- 120 *Klasztor Kapucynów w Nysie, Klasztor Kapucynów w Świdnicy, Klasztor Kapucynów w Brzegu, Klasztor Kapucynów we Wrocławiu*, z nichž jsou obzvláště důležité fondy konventů Vratislav (216 inventárních čísel) a Nisa (112 inventárních čísel), které jsou v porovnání s fondy klášterů Brzeg (21 inventárních čísel) a Svidnice (12 inventárních čísel) mnohem obsáhlejší. Fondy těchto dvou konventů jsou významnější i z toho důvodu, že se při nich střídavě nacházelo centrum slezské kustodie.

tedy třeba použít historické inventáře,¹²¹ které se nacházejí ve zdejší sbírce rukopisů.¹²² Ve vratslavském státním archivu lze ještě nalézt opisy dokumentů vztahujících se k usazení kapucínů ve Vratislavi, které bylo doprovázeno odporem místní městské rady. Autorem těchto opisů je Samuel Benjamin Klose (1730–1798),¹²³ který je vložil do své sbírky.¹²⁴ Dalšími vratslavskými institucemi, které spravují materiály k působení kapucínů ve Slezsku v období 17. a 18. století, jsou *Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu*¹²⁵ a *Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu*.¹²⁶

Prameny k dějinám česko-moravské kapucínské proveniencie samozřejmě najdeme též v Římě. Na prvním místě je třeba uvést generální archiv kapucínského řádu (*Archivio Generale Cappuccini*), který je spravován Kapucínským historickým institutem v Římě (*Istituto Storico dei Cappuccini*). Pramenů k dějinám česko-moravské provincie (signatura G24) je v archivu poměrně velké množství, ale drtivá většina z nich pochází z 19. a 20. století, jen několik¹²⁷

121 *Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Zbiór rękopisów archiwalnych, inv. č. 55 (Rep. 62), Inhalt-sverzeichniss aus den Urkunden des Kapuzinerklosters zu Breslau; inv. č. 67 (Rep. 69), Archiv des Kapuzinerklosters zu Brieg; inv. č. 96 (Rep. 101), Inhalts-Verzeichniss der Urkunden des Kapuzinerklosters zu Neisse; inv. č. 111 (Rep. 118), Archiv des Kapuzinerklosters zu Schweidnitz. Rep (62, 69, 101, 118) je označení mikrofilmu, na němž se nachází nafocený rukopis, ke studiu těchto rukopisů totiž nejsou většinou poskytovány originály, ale pouze kopie na mikrofilmech.*

122 Ta obsahuje mj. též opis rukopisu *Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Zbiór rękopisów archiwalnych, inv. č. 410, Fidelis Reverendorum Patrum Seraphici Ordinis Sancti Francisci Minorum Capucinatorum in Provinciam Silesiae ingressus relatio, per Patrem Iovitam de Dola Burgundiae Sequanum, eiusdem ordinis Concionatorem, accurate descripta anno 1660*, který je však neúplný a silně poškozený. K rukopisu podrobněji viz kapitola 2.7.8 Historie.

123 K životu a dílu Samuela Benjamina Kloseho blíže Lucyna HARC, *Samuel Benjamin Klose (1730–1798). Studium historiograficzno-źródłoznawcze*, Wrocław 2012.

124 *Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Zbiór S. B. Klosego, inv. č. 93, Bernardiner und Capuciner in Breslau Abschriften von Roppen 1669–1670*. Jedná se celkem o 59 dopisů, které čítají 235 ff.

125 *Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu (dále jen AAW), Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu, sign. V B. 18 Kapucyni (1754–1858)*. Tato signatura obsahuje celkem tři inventární čísla, z nichž pouze dvě jsou relevantní pro tento výzkum vzhledem k časovému vymezení monografie: 1) dokumenty ke zbožnému nadání kanovníka vratslavské kapituly Petra Antonína Zambraschena učiněného ve prospěch konventu v Prudniku (28. 9. 1792); 2) opis listiny z 16. 8. 1754, jež ustanovovala oddělení slezských konventů od česko-moravské provincie. Viz kapitola 4.6.2 Slezská kustodie a generální ministr Serafin Melcher z Gluchołaz.

126 V oddělení rukopisů a starých tisků univerzitní knihovny ve Vratislavi lze nalézt originál rukopisu *Fidelis Reverendorum Patrum (...) relatio* – *Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, Oddział Rękopisów, sign. IV Q 198d* – k rukopisu podrobněji viz kapitola 2.7.8 Historie. Kromě tohoto významného rukopisu se v těchto sbírkách nachází řada nejrůznějších rukopisů a starých tisků, jež sice nepopisují historii kapucínů, ale dříve byly součástí jednotlivých knihoven kapucínských slezských konventů. Často také na předsádkách obsahují informaci o tom, kdy a kdo rukopis či tisk kapucínské knihovně daroval, např. IV F 21, I Q 20a, I D 38.

127 Dochování archivu silně poznamenaly jeho opakované přesuny po Římě v souvislosti se stěhováním generalátu a především pak jeho částečné dočasné přemístění do Paříže v letech 1810–1817, a to v souvislosti se snahou Napoleona I. zřídit v Paříži světový archiv. Ke generálnímu archivu kapucínů blíže M. BRČÁK, *Kapucíni* (v tisku).

inventárních čísel obsahuje archiválie ze 17. a 18. století.¹²⁸ K misijní činnosti českých kapucínů v zahraničí je pak důležitá ještě signatura H=*Acta Missio-num*, pod níž bychom například našli relace českých misionářů zasílané z Ruska v druhé polovině 18. století.

Z dalších římských archivů zmiňme archiv Kongregace pro šíření víry (*Archivio della S. Congregazione de Propaganda Fide*) v Římě,¹²⁹ který je důležitý především pro téma kapucínských misí, a to nejen vnitřních v rámci pobělohorské rekatolizace, ale i vnějších (Uhry, Polsko, Rusko), na nichž se česko-moravská provincie podílela.¹³⁰ Odkazy v odborné literatuře naznačují, že prameny k této tematice by se měly nacházet i ve vatikánském tajném archivu (*Archivio Segreto Vaticano*) a vatikánské apoštolské knihovně (*Biblioteca Apostolica Vaticana*).¹³¹

2.7 HISTORIOGRAFICKÉ PRAMENY

Než přikročíme k popisu samotných kapucínských historiografických pramenů, je třeba se alespoň v krátkosti zastavit u klasifikace písemných narativních pramenů vznikajících v řeholním prostředí. Zatímco pro středověké narativní prameny obecné provenience existuje v českém prostředí alespoň základní žánrová charakteristika,¹³² pro stejné prameny z období raného novověku podobné rozčlenění prozatím není k dispozici. Částečně se o ně sice

128 Archivio Generale Cappuccini Roma, sign. G24/I, Opisy listin o odpustkových privilegiích, které se vztahují k jednotlivým oltářům v konventních kostelech při klášterech v Praze na Hradčanech a v Brně z let 1774–1778; G24/II, Konsvetudinář česko-rakouské provincie z roku 1621; G24/V, Korespondence z let 1631, 1644, 1647 mezi generalátem a konventem v Pasově týkající se fungování zdejšího poutního místa (konvent v Pasově byl totiž do roku 1673 součástí česko-rakouské provincie); G24/VII, Zápisy (včetně korespondence s řádovým vedením) z jednání jednotlivých provinčních kapitul (1709–1783), které se týkají voleb provinčních ministrů a definitorů; G24/VIII, *Nomina Fratrum Provinciae Boemiae, Austriae et Moraviae cum tempore, quo habitum sumpserunt* (1642), Katalog česko-rakouské provincie z roku 1642.

129 Např. je zde uložen originál relace → Františka z Rozdražova o jeho misionářské činnosti v českých zemích v letech 1625–1649 (APF, SOCG, tom. 217, fol. 141r–151v). Edičně vydáno v J. CYGAN, *Franz von Polen*, s. 236–251, či P. MATĚJKA, *Střípek z pobělohorské rekatolizace*, s. 130–151.

130 Hynek KOLLMANN, *O archivu Sv. Kongregace de propaganda fide*, Časopis Musea Království českého 66, 1892, s. 423–442; TÝŽ, P. *Bonaventura z Kolína*, s. 87–105; TÝŽ (ed.), *Acta Sacrae Congregationis de Propaganda Fide res gestas Bohemicas illustrantia*. Prodrumus, Praha 1939, passim.

131 Viz například práce Alessandra Catalana či Tomáše Parmy. A. CATALANO, *Zápas o svědomí; Tomáš PARMA, František kardinál Dietrichstein a jeho vztahy k římské kurii. Prostředky a metody politické komunikace ve službách moravské církve*, Brno 2011.

132 Marie BLÁHOVÁ, *Klasifikace předhusitských narativních pramenů české provenience*, in: Lubomír Věbr (ed.), 200 let pomocných věd historických na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, Praha 1988, s. 165–199. Autorka při vytváření této klasifikace vycházela z francouzské ediční řady „*Typologie des Sources du Moyen Âge occidental*“, která se věnuje systematizaci nejrůznějších druhů historických pramenů, a to nejenom písemných.

pokusil na začátku 90. let 20. století Zdeněk Beneš ve své knize o humanistickém dějepisectví,¹³³ nicméně svou klasifikaci historických textů z období 16. a první poloviny 17. století vytvořil spíše zorným úhlem literárního vědce, a tudíž je využití této typologie značně limitované.

Významný příspěvek k tomuto problému přinesla ve své dosud nepublikované disertační práci olomoucká historička Jana Oppeltová,¹³⁴ která v ní nastínila základní systematický přehled raně novověkých historiografických pramenů klášterní provenience. Později ve spolupráci s Filipem Hradilem tuto typologii ještě více rozpracovala a následně představila historické veřejnosti na konferenci *Locus pietatis et vitae II.*¹³⁵ Tato koncepce byla dále zpřesňována badatelským týmem soustředěným kolem grantového projektu *Zdroje, formy a funkce monastické historiografie.*¹³⁶ Nakonec se stala hlavním podkladem při určování typů historiografických pramenů řeholní provenience v rámci výše uvedeného grantu, jehož cílem bylo mj. vytvořit databázi narativních pramenů klášterní provenience vzniklých v českých zemích v období raného novověku.¹³⁷

Uvedená klasifikace¹³⁸ vychází při žánrovém zařazování pramenů ze tří základních kritérií (1. časový vztah mezi dobou vzniku pramene a událostmi, které popisuje; 2. formální členění pramene; 3. autor či šíře zaznamenaných událostí). Dílčí kritéria této typologie budou blíže rozvedena v následujících podkapitolách, neboť tato klasifikace se ve své upravené podobě stala i východiskem při třídění a popisu žánrů¹³⁹ historiografických pramenů kapucínské

133 Zdeněk BENEŠ, *Historický text a historická skutečnost. Studie o principech českého humanistického dějepisectví*, Praha 1993, s. 17–24 (Kapitola Dosavadní stav a podoba bádání o české humanistické historiografii). Z. Beneš rozděluje raně novověké historiografické prameny na analistický záznam (prosté konstatování historické skutečnosti), fabulární narativní text (rozvinutý obraz dějinné skutečnosti, který je z nejrůznějších důvodů zkreslený) a teoretický text (nemá informovat o dějinné události, ale zabývá se zásadami a způsobem utváření historického textu).

134 Jana OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi. Narativní prameny vzniklé v prostředí premonstrátských kanoinií v Čechách a na Moravě*, Disertační práce, FF Masarykovy univerzity, Brno 2005, s. 30–47.

135 Konference se konala ve Vranově u Brna 20.–22. září 2010. Jednalo se o diskusní příspěvek *Narativní prameny českých a moravských řeholních domů v období raného novověku*, který však opět nebyl publikován, jelikož konference byla primárně zaměřena na biografické prameny vyskytující se v řeholním prostředí.

136 GA ČR, 14-05167S, nositel: Historický ústav AV ČR, spolunositel Univerzita Palackého Olomouc, řešitelka: K. Bobková-Valentová, spoluřešitelka: J. Oppeltová, délka trvání 2014–2016.

137 Podrobněji k této typologii Hedvika KUCHAROVÁ – Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ – Jana OPPELTOVÁ, *Historiografické a biografické prameny v prostředí českých, moravských a slezských řeholních domů raného novověku. K formám zpřístupňování rukopisů a metodám jejich formálního a obsahového popisu*, FHB 30/1, 2015, s. 197–219.

138 Viz tabulka č. 1 – Typologie raně novověkých narativních pramenů řeholní provenience.

139 V řeholním prostředí se kromě všech níže uvedených historiografických žánrů (viz názvy podkapitol 2.7.1–2.7.8) vyskytují ještě tzv. gesta, která zachycují historii na pozadí působení jednotlivých představených (např. opatů, provinčních ministrů atd.), a kalendária (např. řádu, provincie, konventu atd.), jež obsahují výročí různých událostí a jsou řazena dle data od 1. ledna do 31. prosince. V prostředí kapucínského řádu jsem se prozatím s těmito druhy pramenů nesetkal.

provenience v rámci této knihy. A to i přes jistá omezení této koncepce spočívající v tom, že pisatelé historiografických pramenů ve své době rozhodně necítili na rozdíl od nás tak důslednou potřebu jednotlivé prameny klasifikovat, a proto je na některých z nich patrné prolínání mezi více žánry, například mezi anály a diářií.¹⁴⁰

2.7.1 PAMĚTNÍ KNIHY

Nejčastějším typem historiografických pramenů,¹⁴¹ s nímž se setkáme v prostředí kapucínského řádu, jsou pamětní knihy konventů.¹⁴² Tyto tzv. pamětnice obvykle začínají popisem nejstarších a nejdůležitějších historických událostí spojených s konventem, k nimž jsou postupně připisovány aktuální události. Z hlediska časového vztahu mezi dobou svého vzniku a popsánými událostmi zachycují jednak minulost, jednak současnost. Po formální stránce jsou pamětní knihy členěny na jednotlivé kapitoly, přičemž některé jsou děleny jen na několik kapitol,¹⁴³ jiné na desítky oddílů.¹⁴⁴ Struktura je ovlivněna nařízením, podle kterého byla pamětní kniha založena, anebo pečlivostí autora, který konkrétní rukopis zakládal.

Autory pamětních knih byli z drtivé většiny kvardiáni jednotlivých konventů, kteří ovšem trvale nepůsobili na jednom místě. Z tohoto důvodu

K těmto dvěma žánrům blíže H. KUCHAROVÁ – K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ – J. OPPELTOVÁ, *Historiografické a biografické prameny*, s. 206–207, 209.

140 Ze stejných důvodů je problematičtější i typologie narativních pramenů městské proveniencce. Marie TOŠNEROVÁ – Miroslava KVĚTOVÁ, *Paměť měst. Narativní prameny k dějinám Prahy, Českých Budějovic a Litoměřic*, Praha 2019, s. 26–28, 31–33.

141 Pamětní knihy jsou hlavním narativním pramenem většiny žebravých řádů. Výjimku představuje např. řád servitů, u kterého jsou stěžejním historiografickým pramenem diária jednotlivých konventů. J. OPPELTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 55–66; V. ČAPSKÁ, *Představy společnosti*, s. 112–117; H. KUCHAROVÁ – K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ – J. OPPELTOVÁ, *Historiografické a biografické prameny*, s. 215.

142 Problematice pamětních knih jednotlivých konventů jsem se věnoval i v článku M. BRČÁK, *Kroniky*, s. 384–407, kde jsem ovšem pamětní knihy řadil mezi tematické kroniky. TAMTĚŽ, s. 391–392.

143 Například pamětní kniha konventu Kyjov z roku 1722 je rozčleněna pouze do sedmi základních oddílů. MZA Brno, E 70 Kapucíni Kyjov, *Knihy*, inv. č. 1, *Historia et protocollum Conventus Gajensis*.

144 Například dvoudílná pamětní kniha konventu Most z roku 1754 (SOA Litoměřice, Kapucíni Most, *Knihy*, inv. č. 5–6, *Historia domestica Conventus Pontensis juxta seriem annorum et materialium occurrentium varietates ordine alphabetico sub suis titulis digesta*, tom. I–II – je rozdělena do 97 kapitol. Tato dvoudílná pamětní kniha je velice podrobná a má vůbec největší rozsah ze všech pamětních knih kapucínské proveniencce (čítá dohromady cca 2 100 pagin). Podobně rozsáhlou a stejně podrobně roztríděnou pamětní knihou je pouze další pamětní kniha mosteckého konventu, která má taktéž dva díly a je opět z roku 1754 (SOA Litoměřice, Kapucíni Most, *Knihy*, inv. č. 3–4, *Protocollum Patrum Capucinatorum Conventus Pontensis sub titulo et patrocinio Beatae Virginis Mariae in coelos Assumptae, partim ex veteri protocollo et partim ex nostri archivii scriptis concinnatum et in suos titulos ac paragraphos distributum*, tom. I–II). Liší se pouze jiným rozčleněním, zápisy jsou téměř identické s předešlým rukopisem, což je dáno i tím, že obě pamětní knihy mají stejného, pro nás bohužel anonymního autora.

Tabulka č. 1: Typologie raně novověkých narativních pramenů řeholní provenience (převzato z H. KUČAŘOVÁ - K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ - J. OPPELTOVÁ, *Historiografické a biografické prameny*, s. 208–209).

Název pramene	Zachycují	Základní kapitola a nastínění jejího obsahu	Různé varianty
Diarium /deník	Současnost	záznam dne (počasí, konkrétní události uvnitř i vně domu, zprostředkované novinky), někdy jsou doprovázeny úvodem či závěrem (zhodnocení měsíce, roku, soupisy řeholníků, obecnější informace), záznamy nemusí být každodenní, důležitá je jejich fixace ke dni a chronologická posloupnost (někdy psány do tištěných kalendářů)	deníky řeholního domu, představeného či někoho jiného s určitou funkcí, osobní, tj. konkrétního řeholníka
Anály /letopisy		záznam roku (mohou být psány chronologicky /obvykle po měsících/ nebo členěny věcně: život domu, stavební a hospodářské záležitosti, externa...)	anály řeholního domu, poutního místa, domácího studia
Litterae annuae		záznam roku psaný z úřední potřeby v řádu jezuitů, kde má předepsanou strukturu (počet členů, počty vstoupivších, zemřelých, výsledky práce členů, duchovní růst, působení navenek, školy, protivenství proti řádu) i funkci (byly posílány nadřízeným), částečně známy také u piaristů	domu (posíláno provinciálovi), provincie (posíláno generálovi a kolovaly po provincii), řádu (posíláno do provincií a domů)
Knihy poznámek		pamětní záznam důležitý pro pisatele (často svázaný s jeho funkcí), ty řazené nepravidelně chronologicky či věcně	knihy poznámek představeného (opata, provisor, novicmistra)
Pamětní knihy	Současnost - minulost	zázpisy důležité pro paměť jsou rozčleněny dle charakteru, tj. rukopis má více kapitol (např. historie domu, seznamy představených, stavební akce, hospodářské záležitosti - nadace, dobrodinci, externa), zázpisy jsou připisovány do kapitol chronologicky a místy mohou přecházet v anály	pamětní kniha řeholního domu, poutního místa, konkrétní farnosti, ale i provincie
Memoáry /paměti		vzpomínky, nemusí být členěny (vzpomínky na události vlastního života spojené s jinými lidmi, událostmi - nemusí to být celý život pisatele)	paměti konkrétního řeholníka
Gesta	Minulost	záznam působení jednoho představeného (může být dále strukturován, bývá doprovázen lemmaty, elogii, heraldickou výzdobou)	gesta představených konkrétního řeholního domu
Kroniky		záznam jednoho roku (připomíná anály, ale zázpisy jsou psány na základě pramenů a mohou být dále členěny: život domu, hospodářské záležitosti, externa...)	většinou jen konkrétního řeholního domu

Historie	Minulost	konkrétní období širší než jeden rok či období působení jednoho představeného (dílo má širší záběr, jasnou koncepci a promyšlenou periodizaci)	historie řádu, provincie i konkrétního domu
Kalendárium /kalendář		seřazené dny (od 1. 1. do 31. 12.) a k nim přiřazená výročí událostí z historie domu, provincie či řádu (často i externa) řazená podle denního data	kalendárium řeholního domu (provincie, řádu)

pamětní knihy obvykle nemají jednoho autora, ale hned několik. V psaní pamětní knihy totiž po odchodu starého kvardiána pokračoval jeho nástupce.¹⁴⁵ V ojedinělých případech pověřil kvardián konventu vedením pamětní knihy někoho jiného, nejčastěji vikáře konventu. Takovou výjimku představuje pamětní kniha kláštera Fulnek *Protocollum Conventus Fulnecensis (...)*,¹⁴⁶ kterou společně založili a vedli →Robert Urban z Budišova jako kvardián řeholního domu a →Antonín Grimm z Brna jako vikář kláštera. Zde se naskytá otázka, zda kvardiáni nařízení opravdu dodržovali, tj. zda sami psali pamětní knihy, či zda pověřovali jejich správou jiné členy konventu, přičemž tuto skutečnost v prameni zamlčeli. Odpověď by mohla poskytnout pouze podrobná analýza písařských rukou, která ovšem nebyla cílem této práce.

Pamětní knihy kapucínských konventů se obvykle označují termínem *Protocollum* či *Archivum*, což je běžný název¹⁴⁷ pro tento typ pramene ve františkánském řeholním prostředí.¹⁴⁸ Objevují se však i další pojmenování těchto pramenů, například *Liber conventus* (*Liber monasterii*), *Historia conventus* (*His-*

145 Například pamětní kniha vyškovského konventu *Protocollum Conventus Viscoviensis* (MZA Brno, E 110, Kapucíni Vyškov, inv. č. 1), která byla založena roku 1714, obsahuje přibližně 27 písařských rukou, což odpovídá i počtu kvardiánů, kteří se vystřídali ve zdejším konventu v rozmezí let 1714–1784, tedy po dobu, kdy byla vedena tato pamětní kniha.

146 ZA Opava, Kapucíni Fulnek, Knihy, inv. č. 3, *Protocollum Conventus Fulnecensis Congestum et Restauratum ab A. V. P. Roberto Budischoviensi, loci Guardiano et A. V. P. Antonino Brunensi, Vicarii anno Christi 1749*.

147 Zároveň je třeba upozornit, že tyto „tradiční názvy“ (*Protocollum*, *Archivum* atd.) rukopisů mohou být někdy zavádějící. Například rukopis SOA Litoměřice, Kapucíni Litoměřice, Knihy, inv. č. 2, *Protocollum Conventus Litomericensis continuatio anno 1764*, by dle názvu měl být pamětní knihou konventu v Litoměřicích. Při bližším studiu se ukáže, že se ve skutečnosti jedná o diárium konventu. Tento matoucí název knihy vznikl proto, že dílo navazuje na předešlý rukopis *Protocollum Conventus Litomericensis*, tom. I, který byl roku 1718 založen původně jako pamětní kniha, záhy však změnil strukturu a stalo se z něj diárium konventu. Tím se dostáváme k dalšímu problému, který komplikuje žánrové zařazování jednotlivých kapucínských historiografických rukopisů. Řada kapucínských rukopisů totiž není „čistým typem“, ale kombinací více žánrů. Na obě zmíněné problémové skutečnosti, časté u narativních pramenů řeholní proveniencie, správně upozornila již ve své disertační práci J. Opeřtová. Srov. J. OPEŘTOVÁ, *Tempus scribendi*, s. 30, 35; H. KUCHAROVÁ – K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ – J. OPEŘTOVÁ, *Historiografické a biografické prameny*, s. 203–205.

148 Srov. pamětní knihy české františkánské provincie M. ELBEL, *Bohemia Franciscana*, s. 98.

toria monasterii) či *Descriptio conventus (monasterii)*.¹⁴⁹ Kapucínské pamětní knihy byly vedeny latinsky, přičemž pozdější přípisy z 19. či 20. století jsou psány převážně německy, což je dáno tím, že kapucínské konventy se tehdy většinou nacházely v německy mluvících oblastech Čech a Moravy. V menší míře jsou přípisy psány v češtině. V pamětnicích se často vyskytují také přepisy pramenů, které jsou opsány v originálním jazyce písemnosti, tedy opět hlavně latinsky a německy a výjimečně česky.

Základní uspořádání všech pamětních knih se shoduje, jelikož tyto rukopisy vznikaly na základě nařízení provinčních ministrů či kapitul, která přesně stanovovala jejich tematické a formální členění.¹⁵⁰ Pamětní knihy kapucínské provenience lze na základě doby jejich vzniku rozdělit do tří skupin. Do první skupiny patří nejstarší pamětní knihy, které vznikly v roce 1714 či v nejbližších následujících letech.¹⁵¹ Tehdy totiž v chrudimském konventu proběhla provinční kapitula (13. 7. 1714),¹⁵² na níž byl provinčním ministrem zvolen →Ludvík Antonín Czepany z Jihlavy. I díky snaze tohoto muže přijala kapitula rozhodnutí o povinnosti kvardiánů zajistit, aby každý konvent vedl svoji pamětní knihu.¹⁵³ Provinciál zároveň určil osm témat, jež by v pamětních knihách neměla chybět a podle nichž mají být řazeny: 1. založení a stavební vývoj konventu, 2. seznam kvardiánů a kazatelů působících při konventu, 3. soupis kapucínských řeholníků žijících v konventu, 4. výčet dobrodinců konventu, 5. nařízení celořádkové a provinční povahy vztahující se ke konventu, 6. soupis řeholníků zemřelých v konventu, 7. dějiny konventu a země Koruny české, v níž se nacházel, 8. tzv. *Miscellanea*, což jsou různé drobné zprávy vztahující se k životu komunity, které se nehodí do předešlých vyjmenovaných oddílů.¹⁵⁴ Některé pamětní knihy z tohoto období obsahují navíc i další oddíly, které byly zařazeny z rozhodnutí zakladatele rukopisu.¹⁵⁵

149 Viz tabulka č. 2 – Přehled pamětních knih kapucínských konventů vzniklých v 18. století.

150 Podobná nařízení ohledně vedení pamětních knih lze nalézt i v jiných kapucínských provinciích, např. v bavorské provincii existuje obdobný předpis z roku 1725. Vyskytují se i v ostatních řeholních společenstvích, např. v české františkánské provincii byly vydány dva významné předpisy tohoto druhu v roce 1678 a 1745. Petr PETŘIVALSKÝ, *Počátky kapucínů v Olomouci ve světle řádových narativních pramenů*, Diplomová práce, TF Univerzity Palackého, Olomouc 2007, s. 20; M. ELBEL, *Bohemia Franciscana*, s. 98; J. KAŠPÁRKOVÁ, „Und ist zur Gedächtnus, daß...“, s. 372–373.

151 Výčet pamětních knih, které vznikly v tomto období (1714–1736), viz tabulka č. 2.

152 *Protocollum seu Liber provinciae*, fol. 230r.

153 *Annales Patrum Capucinatorum Provinciae Boemiae*, tom. I, s. 15.

154 Viz předmluvy pamětních knih konventů Chrudim (z roku 1714) a Sušice (z roku 1715), v nichž jsou přesně vyjmenovány oddíly, které má pamětní kniha dle nařízení provinčního ministra →L. A. Czepanyho obsahovat. NA Praha, ŘK, Rkp., inv. č. 101, *Memoriale memorabilium seu Liber, in quem omnia, quae in archivio Monasterii Chrudimensis inventa sunt*, s. 37 (viz obr. č. 4); *Liber Conventus Sutticensis*, fol. 4r–4v.

155 Např. pamětní kniha konventu Litoměřice (z roku 1714), která navíc obsahuje seznamy generálních a provinčních ministrů, nebo pamětnice kláštera Horšovský Týn (z roku 1722), která zahrnuje navíc oddíly: dějiny česko-moravské provincie a seznamy držitelů nejvyšších provinčních úřadů. SOA Litoměřice, Kapucíni Žatec, inv. č. 3, *Protocollum hujus Conventus Ziatteensis*

Tabulka č. 2: Přehled pamětních knih kapucínských konventů vzniklých v 18. století.

Konvent	Název rukopisu	Datace vzniku	Datace obsahu	Místo uložení
Brno	Protocollum rerum memorabilium utriusque Conventus Brunensis, tom. I	1773	1604–1773	KPK Praha, Rkp., inv. č. 609
	Protocollum rerum memorabilium utriusque Conventus Brunensis, tom. II.	1773–1929	1773–1929	KPK Praha, Rkp., inv. č. 614
České Budějovice	Protocollum Conventus (...) Böemo-Budvicensis ad S. Annam (...) A. V. P. Polycarpi Neo-Coliniensis eiusdem loci p. t. Guardiani et Novitiorum Magistri anno (...) M.D.CC.XXXVIII.	1738–1785	1614–1785	NK Praha, Oddělení rukopisů a starých tisků, sign. I A 31
Fulnek	Protocollum Conventus Fulnecensis Congestum et Restauratum ab A. V. P. Roberto Budischoviensi loci Guardiani et A. V. P. Antonino Brunensi Vic: anno Christi 1749	1749–1945	1662–1945	ZA Opava, Kapucíni Fulnek, Knihy, inv. č. 3
Horšovský Týn	Protocollum Monasterii Teinicensis (...) opera A. V. Patris Vitalis Tynensis pro tempore Gvardiani loci	1722–1911	1599–1911	KPK Praha, Rkp., inv. č. 83
Chrudim	Memoriale memorabilium seu Liber, in quem omnia, quae in Archivio Monasterii Chrudimensis inventa sunt	1714–1784	1656–1784	NA Praha, ŘK, Rkp., inv. č. 101
Kolín	Protocollum Capucinatorum Monasterii Coliniensis	1714 post /1727	1660–1727	NA Praha, Rkp., inv. č. 3
	Protocollum Conventus Coliniensis	1725–1937	1660–1937	KPK Praha, Rkp. inv. č. 143
Kyjov	Historia et Prothocollum Conventus Gajensis	1722–1784	1707–1784	MZA Brno, Kapucíni Kyjov, Knihy, inv. č. 1
Litoměřice	Protocollum Conventus Litomericensis, tom. I.	1718–1764	1637–1764	SOA Litoměřice, Kapucíni Litoměřice, Knihy, inv. č. 1
Mikulov	Monumenta Familiae Niclasburgensis Ordinis Minorum S. P. Franc. Capucinatorum in ordinem congesta anno 1769	1769–1785	1613–1785	MZA Brno, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 605
Mnichovo Hradiště	Protocollum Conventus Hradistiensis PP. Capucinatorum	1714–1803	1690–1803	Knihovna Národního muzea, Oddělení rukopisů a starých tisků, sign. VIII. D 33
Most	Protocollum PP. Capucinatorum Conventus Pontensis (...) Pars I. (...)	1754–1939	1528–1939	SOA Litoměřice, Kapucíni Most, Knihy, inv. č. 3

Most	Protocollum PP. Capucinatorum Conventus Pontensis (...) Pars II. (...)	1754– –1939	1599– –1939	SOA Litoměřice, Kapucíni Most, Knihy, inv. č. 4
	Historia domestica Conventus Pontensis (...) tom. I	1754– –1850	1421– –1850	SOA Litoměřice, Kapucíni Most, Knihy, inv. č. 5
	Historia domestica Conventus Pontensis (...) tom. II	1754– –1850	1421– –1850	SOA Litoměřice, Kapucíni Most, Knihy, inv. č. 6
Olomouc	Historia domestica a prima Olomu- censis monasterii fundatione	1768– –1872	1613– –1872	ZA Opava, pobočka Olomouc, Kapucíni Olomouc, inv. č. 6
Roudnice nad Labem	Protocollum Conventus Roudnicensis	1734– –1771	1615– –1771	Lobkoviczké sbírky Nelahozeves, Rodin- ný archiv Lobkoviců, Roudnice nad Labem, sign. R5/25a
Rumburk	Protocollum Conventus Rumbur- gensis FF. Minorum Capucinatorum	1718/20– –1892	1682– –1892	SOA Litoměřice, Kapucíni Rumburk, Knihy, inv. č. 1
Sokolov	Archivium Falkenaviense (...) anno Domini MDCCLXXVII R. A. V. Patre Bartholomeo Niemczicensi p. t. Guardiano	1777– –1932	1662– –1932	SOA Plzeň, pob. Klášter u Nepomuku, Kapucíni Sokolov, Knihy, inv. č. 1
Sušice	Liber Conventus Suticensis Capucinatorum (...)	1715– –1727	1649– –1727	NA Praha, ŘK, Rkp., inv. č. 4
	Historia Conventus Sutticensis PP. Capucinatorum	1763– –1849	1763– –1849	NA Praha, ŘK, Spisy, inv. č. 538, kart. č. 428
Vyškov	Protocollum Conventus Viscoviensis	1714– –1785	1616– –1785	MZA Brno, Kapucíni Vyškov, inv. č. 1
Zákupy	Protocollum Conventus Reichstadiensis	1723/25– –1755	1679– –1755	SOA Litoměřice, Kapucíni Zákupy, Knihy, inv. č. 3
Znojmo	Archivum PP. Capucinatorum Conventus Znoymensis	1774– –1834	1628– –1834	MZA Brno, Kapucíni Znojmo, Knihy, inv. č. 1
	Descriptio nostri monasterii	1714– –1828	1625– –1828	MZA Brno, Kapucíni Znojmo, Knihy, inv. č. 2
Žatec	Protocollum Conventus Ziattecensis	18. med– –1950	1676– –1950	SOA Litoměřice, Kapucíni Žatec, inv. č. 1
	Liber historiae Monasterii Ziattecensis	1720– –1887	1676– –1887	SOA Litoměřice, Kapucíni Žatec, inv. č. 2
	Protocollum hujus Conventus Ziat- tecensis auspiciatum anno 1714 (...)	1714– –1946	1676– –1946	SOA Litoměřice, Kapucíni Žatec, inv. č. 3